

SPIS TREŚCI:

1.	WPROWADZENIE.....	2
1.1.	PODSTAWY FORMALNO – PRAWNE.....	2
2.	CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I JEGO FUNKCJONOWANIE:	3
2.1.	POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE	3
2.2.	BUDOWA GEOLOGICZNA I RZEŻBA TERENU	3
2.3.	WARUNKI KLIMATYCZNE I TOPOKLIMATYCZNE.....	4
2.4.	WODY POWIERZCHNIOWE	5
2.5.	WODY PODZIEMNE	12
2.6.	UŻYTKOWANIE ZIEMI	15
2.7.	ŚWIAT ROŚLINNY I ZWIERZĘCY	16
2.8.	WZAJEMNE POWIĄZANIA ELEMENTÓW ŚRODOWISKA.....	18
2.9.	DOTYCHCZASOWE ZMIANY W ŚRODOWISKU	18
2.10.	STRUKTURA PRZYRODNICZA OBSZARU	18
2.11.	POWIĄZANIA PRZYRODNICZE OBSZARU Z OTOCZENIEM	19
2.12.	ZASOBY PRZYRODNICZE I ICH OCHRONA PRAWNA	20
2.13.	WALORY KRAJOBRAZOWE I ICH OCHRONA PRAWNA	28
2.14.	JAKOŚĆ ŚRODOWISKA I JEGO ZAGROŻENIA.....	30
3.	DIAGNOZA STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA	35
3.1.	OCENA ODPORNOŚCI ŚRODOWISKA NA DEGRADACJĘ I ZDOLNOŚĆ DO REGENERACJI	35
3.2.	OCENA STANU OCHRONY I UŻYTKOWANIA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH	35
3.3.	OCENA STANU ZACHOWANIA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH	36
3.4.	OCENA ZGODNOŚCI DOTYCHCZASOWEGO UŻYTKOWANIA Z WARUNKAMI PRZYRODNICZYMI	36
3.5.	OCENA CHARAKTERU I INTENSYWNOŚCI ZMIAN ZACHODZĄCYCH W ŚRODOWISKU	36
3.6.	OCENA STANU ŚRODOWISKA, ZAGROŻEŃ I MOŻLIWOŚCI ICH OGRANICZENIA.....	37
4.	PROGNOZA DAJSZYCH ZMIAN W ŚRODOWISKU POD WPŁYWEM DOTYCHCZASOWEGO UŻYTKOWANIA.....	37
5.	PRZYRODNICZE PREDYSPOZYCJE DO KSZTAŁTOWANIA STRUKTURY FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNEJ	38
6.	UWARUNKOWANIA EKOFIZJOGRAFICZNE DLA POTRZEB ZMIAN W PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	38

SPIS TABEL

Tabela 1	Klasy strefy aglomeracji górnośląskiej dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej	5
Tabela 2	Zestawienie użytkowania ziemi na terenie miasta Zabrze.....	15
Tabela 3	Zestawienie złóż surowców naturalnych na terenie miasta Zabrze.....	21

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1	Lokalizacja miasta Zabrze na tle zlewni JCWP.....	11
Rysunek 2	Lokalizacja miasta Zabrze na tle JCWPd.....	14
Rysunek 3	Przebieg korytarzy ekologicznych wyznaczonych na terenie województwa śląskiego, na tle granicy administracyjnej miasta Zabrze	20
Rysunek 4	GZWP wraz ze strefami ochronnymi, na tle granic administracyjnych miasta Zabrze.....	24
Rysunek 5	Rozmieszczenie użytków gruntowych najwyższych klas (zidentyfikowanych, zgodnie z EGIB), na terenie miasta Zabrze	26
Rysunek 6	Krajobrazy zidentyfikowane na terenie miasta Zabrze	30
Rysunek 7	Zasięg obszarów zagrożenia powodzią na terenie miasta Zabrze, na podstawie danych Map Zagrożenia Powodziowego (MPZ) z 2022 r.....	33

1. WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie obejmuje *Analizę istniejącego opracowania ekofizjograficznego miasta Zabrze pod względem wymagań i zgodności z obowiązującymi przepisami*, stanowiącą część prac wstępnych w ramach Etapu Pierwszego opracowania planu ogólnego miasta Zabrze.

Realizacja niniejszego opracowania opiera się o uchwałę intencyjną – Uchwałę Nr III/11/24 Rady Miasta Zabrze z dnia 3 czerwca 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego miasta Zabrze.

1.1. PODSTAWY FORMALNO – PRAWNE

Analizie pod względem zgodności z aktualnymi regulacjami prawnymi i wymogami formalnymi, jak również pod kątem aktualnych uwarunkowań środowiskowych, poddano opracowanie pn. *Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze*, wyk. Wach J., Wach M., Przedsiębiorstwo Usługowe „Geograf”, Al. Piłsudskiego 30/34, 41-303 Dąbrowa Górnicza, 2020 r.

Analizowane opracowanie zostało wykonane na zlecenie Urzędu Miasta Zabrze w celu wsparcia przyszłych prac planistycznych. Opracowaniem objęto cały obszar miasta, a jego szczegółowy zakres został uzgodniony ze Zleceniodawcą. Dokument ma charakter opracowania ekofizjograficznego podstawowego, uwzględniającego również uzgodnione zagadnienia problemowe.

W poszczególnych rozdziałach niniejszego opracowania, zaprezentowano wyniki analizy zgodności wymienionego opracowania, uwzględniając zarówno aspekty merytoryczne jak i formalne.

Podstawowe akty prawne:

1. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1112);
2. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. 2024, poz. 54);
3. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity, Dz.U. 2023, poz. 1336);
4. Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz.U. 2023, poz. 1478);
5. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (tekst jednolity, Dz.U. 2023, poz. 633);
6. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity Dz.U. 2023, poz. 1356);
7. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jednolity Dz.U. 2024, poz. 82);
8. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz.U. 2022, poz. 840);
9. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (tekst jednolity, Dz.U. 2014, poz. 112);
10. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2019 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku (Dz.U. 2019 poz. 2448);
11. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 16 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (Dz.U. 2023, poz. 335);
12. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2022 poz. 2380);
13. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz.U. 2014 poz. 1409);
14. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz.U. 2014 poz. 1408);
15. Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz.U. 2021, poz. 1718);
16. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. 2019 poz. 1839 z późn. zm.).

2. CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I JEGO FUNKCJONOWANIE:

2.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

W niniejszym rozdziale, w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** zawarto informacje dotyczące położenia administracyjnego miasta Zabrze, wraz z określeniem współrzędnych geograficznych, lokalizacji miasta w kontekście regionalizacji fizyczno- geograficznej, podziale administracyjnym miasta na dzielnice i osiedla oraz położeniu względem miejscowości sąsiadujących. Ponadto określono powierzchnię miasta oraz najwyżej i najniżej położone obszary, wraz ze wskazaniem różnicy wysokości bezwzględnych.

Położenie geograficzne miasta Zabrze jest stałym elementem środowiska, niepodlegającym zasadniczo zmianom w czasie. Po dokonaniu analizy treści rozdziału dotyczącego położenia geograficznego, stwierdza się, iż zawarte w nim informacje, pozostają aktualne i nie wymagają uzupełnienia i modyfikacji. Zakres i sposób ich przedstawienia w ramach analizowanego Opracowania ekofizjograficznego, są zgodne z wymaganiami dla tego typu opracowań.

2.2. BUDOWA GEOLOGICZNA I RZEŻBA TERENU

W niniejszym rozdziale zawarto opis budowy geologicznej miasta Zabrze oraz rzeźby terenu. Charakterystyka środowiska geologicznego, została opracowana szczegółowo, na podstawie dostępnych materiałów kartograficznych, w tym map geologicznych oraz informacji zawartych w objaśnieniach do map. W opracowaniu zamieszczono opis utworów geologicznych oraz procesów kształtujących środowisko geologiczne. Rzeźba terenu została opisana z uwzględnieniem charakterystyki stref geomorfologicznych, w zasięgu których położone jest miasto oraz wpływu działalności człowieka na jej kształtowanie.

Po dokonaniu analizy treści rozdziału dotyczącego budowy geologicznej i rzeźby terenu, stwierdza się, że zawarte w nim informacje pozostają aktualne i nie wymagają uzupełnienia ani modyfikacji. Budowa geologiczna stanowi zasadniczo trwały element środowiska, który nie podlega istotnym zmianom w niewielkim odstępie czasowym. Procesy geologiczne zachodzą w skali setek tysięcy lat, dlatego opisana charakterystyka uwarunkowań geologicznych, zamieszczona w opracowaniu z 2020 r. nie uległa zmianie do roku 2025, tj. do czasu opracowania aktualizacji.

Rzeźba terenu w ujęciu ogólnym, w kontekście naturalnych procesów geomorfologicznych, również zachowuje względną trwałość – główne formy terenu, takie jak np. wzniesienia czy doliny, nie ulegają gwałtownym zmianom. Rzeźba terenu może jednakże podlegać przekształceniom w wyniku działalności człowieka. Zmiany te mogą mieć charakter lokalny, związany np. z niwelacją terenu pod nowe inwestycje budowlane – niemniej ich wpływ jest ograniczony przestrzennie i nie zmienia ogólnej charakterystyki rzeźby terenu, jak również mogą dotyczyć większego obszaru, kiedy wynikają z działalności górniczej, skutkującej zmianami w rzeźbie terenu (osiadania na skutek podziemnej eksploatacji górniczej).

W **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** zaznaczono aspekt wpływu górnictwa na rzeźbę terenu. Obszar miasta stale pozostaje w zasięgu oddziaływań eksploatacji górniczej węgla kamiennego, a w części północnej Miasta także (dawniej) rud cynku i ołowiu. Skutki przedmiotowej działalności widoczne są na powierzchni w postaci jej przemodelowania w wyniku osiadań, zwłaszcza po eksploatacji węgla kamiennego. W tym zakresie w bazowym opracowaniu ekofizjograficznym odniesiono się do szczegółowych danych (datowanych na 2020 r.) w zakresie osiadań – m.in. izol linii osiadań prognozowanych do 2020 r., kategorii deformacji terenu z eksploatacji projektowanej do 2020 r., czy też maksymalnego prognozowanego zasięgu wpływów z eksploatacji projektowanej do 2020 r. Dane te wymagałyby uaktualnienia. W tym zakresie podmiotem właściwym do udzielenia tego typu danych są funkcjonujące na obszarze opracowania zakłady górnicze.

Zaznacza się, iż przedstawione w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)**, warunki geologiczno-górnictwa mają charakter informacji ogólnej i nie mogą być traktowane jako ostateczne uzgodnienie na potrzeby projektowanych inwestycji budowlanych. W przypadku projektowania

inwestycji na terenie będącym przedmiotem planu ogólnego, konieczne jest każdorazowe uzyskanie przez inwestora warunków geologiczno-górnictwowych od Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach oraz przeprowadzenie badań niezbędnych do pozyskania informacji geologiczno-inżynierskich.

2.3. WARUNKI KLIMATYCZNE I TOPOKLIMATYCZNE

W niniejszym rozdziale zamieszczono informacje dotyczące ogólnych warunków klimatycznych obszaru Zabrze w oparciu o dwie główne klasyfikacje: regionalizację rolniczo-klimatyczną Polski R. Gumińskiego (1948), w której obszar zalicza się do dzielnicy XV częstochowsko-kieleckiej oraz klasyfikację klimatów Köppena-Geigera, w której obszar zalicza się do klimatów umiarkowanych zimnych (Dfb). Zaprezentowano ponadto dane z wieloletniego 1982-2012 obejmujące średnie miesięczne temperatury powietrza (C) i opady (mm), rozkład przeciętnych temperatur miesięcznych w roku (minimalnych, średnich, maksymalnych) oraz rozkład średnich miesięcznych sum opadów atmosferycznych. Zagadnienie omówiono również w oparciu o komentarze do map hydrograficznych 1 : 50 000: ark. M-34-50-C Pyskowice, ark. M-34-50-D Bytom i ark. M-34-62-B Chorzów, co uznaje się za zasadniczo aktualne.

Przyjmuje się, iż zaprezentowane w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** warunki klimatyczne nie uległy istotnym zmianom w okresie od 2020 r. (sporządzenie ekofizjografii) do 2025 r. (sporządzenie niniejszej analizy). Właściwie należałoby wskazać, iż w świetle ogólnodostępnych danych klimatologicznych dla okresu ostatnich pięciu lat, modyfikacje klimatu byłyby trudne do doprecyzowania ze względu na niedostępność lub niepełność danych szczegółowych i ich interpretacji.

W rozdziale omówiono także warunki topoklimatyczne w oparciu o metodykę przygotowaną przez M. Klugego i J. Paszńskiego (1973), a zmodyfikowaną przez T. Bartkowskiego (1980) polegającą na nieinstrumentalnym wyznaczaniu jednostek przestrzennych bilansowania przepływu materii i energii na powierzchni czynnej. Adekwatnie do klucza wyznaczania jednostek topoklimatycznych wyróżniono na terenie miasta Zabrze trzy grupy obszarów o specyficznych topoklimatach (wraz z podgrupami): grupę powierzchni użytkowanych rolniczo (A), grupę powierzchni zadrzewionych (lasów) (B) oraz grupę powierzchni pokrytych budynkami (C).

Zasadniczo uznaje się treść tego podrozdziału za aktualną – w okresie od 2020 r. (sporządzenie ekofizjografii) do 2025 r. (sporządzenie niniejszej analizy) nie doszło do diametralnych przekształceń, które rzutowałyby na wyraźną zmianę topoklimatu na rozległych obszarach – zarówno w zakresie zmiany z topoklimatów grupy A lub B na topoklimaty z grupy C, jak również odwrotnie. Zmiany w zagospodarowaniu terenu, które zaszły w okresie ostatnich pięciu lat w granicach miasta mogły zmodyfikować lokalny topoklimat jedynie na niewielkich obszarach, co w skali zurbanizowania całego miasta jest generalnie modyfikacją niedostrzegalną bądź małoistotną.

W rozdziale przytoczono również informacje z zakresu monitoringu jakości powietrza. Odniesiono się tutaj do parametrów odnotowywanych przez stację pomiarów automatycznych i manualnych (kod: SIzabSkloCur) zlokalizowaną przy ul. Skłodowskiej-Curie 34 (kontener za Centrum Materiałów Polimerowych) oraz do Rozporządzenia Ministra Środowiska z 10.08.2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz.U.2012.0.914) na strefy z przypisanym każdej strefie oznaczeniem kodowym, gdzie obszar Zabrze wskazano w strefie aglomeracja górnośląska (kod: PL2401). W tym zakresie zaznacza się, iż ww. Rozporządzenie uznano za uchylony akt prawny wskutek wprowadzenia *Ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw*.

W kontekście jakości powietrza, należy odnieść się do opracowania pn. *Roczna ocena jakości powietrza w województwie śląskim – raport wojewódzki za rok 2023, wykonany przez GIOŚ (Departament Monitoringu Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Katowicach), według zasad określonych w art. 89 ustawy-Prawo ochrony środowiska*, który zawiera najaktualniejsze dane. Jednakowoż miasto Zabrze tutaj również zostało ujęte w strefie aglomeracja górnośląska(kod: PL2401).

Poniżej przedstawiono wynikowe klasy dla poszczególnych zanieczyszczeń, dla obszaru strefy aglomeracji górnośląskiej, pod kątem oceny wykonanej ze względu na ochronę zdrowia ludzi – zgodnie z danymi za rok 2023.

Tabela 1 Klasy strefy aglomeracji górnośląskiej dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej

NAZWA STREFY	KOD STREFY	SO ₂	NO ₂	C ₆ H ₆	CO	O ₃	PM ₁₀	Pb	As	Cd	Ni	B(a)P	PM _{2,5}
		Dwutlenek siarki	Dwutlenek azotu	Benzen	Tlenek węgla	Ozon	Pył zawieszony PM ₁₀	Ołów w pyłe zawieszonym PM ₁₀	Arsen w pyłe zawieszonym PM ₁₀	Kadm w pyłe zawieszonym PM ₁₀	Nikiel w pyłe zawieszonym PM ₁₀	Benzo(a)piren w pyłe zawieszonym PM ₁₀	Pył zawieszony PM _{2,5}
Strefa aglomeracji górnośląskiej	PL2401	A	C	A	A	A*	A	A	A	A	A	C	A

A – nie przekraczający poziomu dopuszczalnego

C – powyżej poziomu dopuszczalnego

*D2 – w odniesieniu do poziomu celu długoterminowego

Na podstawie: Rocznej oceny jakości powietrza w województwie śląskim, Raport wojewódzki za rok 2023

Ocena roczna z uwagi na ochronę zdrowia zakwalifikowała obszar strefy aglomeracji górnośląskiej, do klasy C, co oznacza, że poziomy stężenie przekraczają wartość dopuszczalną powiększoną o margines tolerancji. Odnotowano przekroczenia stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ i dwutlenku azotu.

2.4. WODY POWIERZCHNIOWE

Rozdział prezentuje ustalenia dotyczące uwarunkowań hydrograficznych obszaru. Wskazuje się tu lokalizację Zabrza w dorzeczu Odry i jej prawostronnych dopływów. Wymienia się najistotniejsze dopływy Kłodnicy przepływającymi przez teren miasta tj. Bytomkę z Potokiem Rokitnickim, Czarniawkę, Potok Bielszowicki (Kochłówkę) i Potok Guido. Niewielka północno-zachodnia część obszaru odwadnianą jest przez Potok Świątoszowicki (Jelinka, Potok Grzybowicki) będący dopływem Dramy. Wszystkie potoki odwadniające obszar Zabrza spływają z Płaskowyżu Bytomskiego w kierunku zachodnim do kotłinowatego zagłębienia doliny Kłodnicy.

W granicach miasta przebiegają działy wodne III i IV rzędu. Działy wodne III rzędu oddzielają:

- zlewnie Dramy (Potok Świątoszowicki nazywany też Jelinką i Potokiem Grabowickim) i Bytomki, do której należy zlewnia Potoku Rokitnickiego.
- zlewnie Bytomki i Potoku Guido,
- zlewnie Potoku Guido i Czarniawki,
- zlewnie Czarniawki i Potoku Bielszowickiego.

Przebieg działów wodnych III rzędu cechuje duża niepewność spowodowana znacznymi zmianami topografii terenu wywołanymi przez osiadania górnicze jakie wystąpiły w południowej części Miasta.

Cieki na terenie Zabrza wyróżnia znaczny stopień zantropogenizowania ich koryt i den dolinnych, m.in. bieg odcinkami w zamkniętych i przykrytych korytach (Potok Guido, Bytomka, Potok Mikulczycki). W dolinie Kłodnicy, gdzie na terenach znacznych osiadań górniczych dla utrzymania możliwości grawitacyjnego spływu wód, koryta potoków zostały na nowo uformowane i podniesione - Kłodnica i ujściowe odcinki Potoku Bielszowickiego oraz Czarniawki.

Jak zaznaczono, powierzchniową sieć hydrograficzną uzupełniają jedynie zbiorniki wodne pochodzenia antropogenicznego - w większości zbiorniki powstałe w nieckach z osiadania górniczego, występujące głównie w północno-wschodniej i południowej części obszaru Miasta. Zbiorniki cechuje zmienność wynikająca z górniczego charakteru obszaru.

W opracowaniu zaznaczono, iż na potokach Zabrza nie ma posterunków wodowskazowych i nie są prowadzone systematyczne pomiary stanów i przepływów wody. W **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** przytoczono dane dotyczące analizy przepływów na Potoku Rokitnickim, Bytomce

oraz Kłodnicy na podstawie danych m.in. IMiGW. Dane te w większości mają charakter archiwalny, jednak ze względu na brak aktualnie realizowanego monitoringu w granicach miasta można przyjąć ww. dane za wystarczające.

Również w oparciu o dane archiwalne omówiono stany i przepływy wód, wraz z ekstremami. Tutaj również przyjmuje się dane za aktualne.

Zgodnie z klasyfikacją I. Dynowskiej i A. Tlałki (1978) i w oparciu o analizę danych regionalnych stwierdzono, iż potoki tego regionu mają, reżim wyrównany z wezbraniem letnim i bardzo słabym drugorzędnym wezbraniem wiosennym oraz zasilaniem gruntowo-deszczowo-śnieżnym. W tym zakresie również przyjmuje się aktualność opracowania za poprawną.

Niniejszy rozdział uzupełnia się następujące informacje dotyczące **Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP)**.

Teren miasta Zabrze, położony jest w zasięgu zlewni pięciu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP):

- Północno – wschodnia część miasta należy do zlewni JCWP o nazwie „Brynica Drama od źródeł do zb. Dzierżno Małe” (PLRW 600006116673);
- Przeważająca część terenu miasta, obejmująca tereny położone w jego północnej części, należy do zlewni JCWP o nazwie „Bytomka” (PLRW 60000611649);
- Południowa część terenu miasta należy do zlewni JCWP o nazwie „Kłodnica od Promnej do zb. Dzierżno Duże” (PLRW 6000061165739);
- Niewielki, południowo - wschodni fragment terenu miasta, należy do zlewni JCWP o nazwie „Kłodnica od źródeł do Promnej” (PLRW 600006116159);
- Niewielki, południowo - zachodni terenu miasta, należy do zlewni JCWP o nazwie „Jasienica” (PLRW 6000064478).

Poniżej przedstawiono charakterystykę w/w JCWP, zgodnie z informacjami prezentowanymi w *Aktualizacji Planu Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Odry*¹ oraz kartami charakterystyk JCWP².

Nazwa JCWP: Drama od źródeł do zb. Dzierżno Małe;

Kod JCWP: PLRW 600006116673;

Ciek istotny z punktu widzenia JCWP: Drama wraz z dopływami, w tym ciekim Grzybowickim, przepływającym przez północno – wschodnią część terenu miasta;

- **Status JCWP:** silnie zmieniona część wód;
- **Stan/potencjał ekologiczny:** umiarkowany potencjał ekologiczny;
wskaźniki determinujące stan/potencjał ekologiczny: przewodność, azot ogólny, azot amonowy, azot azotanowy, fosfor fosforanowy (V); fitobentos;
- **Stan chemiczny:** stan chemiczny dobry;
- **Stan (ogólny):** zły stan wód.
- **Rodzaj presji determinującej stan wód w obrębie JCWP:**
  - **Główne źródło presji troficznych:** nawożenie i depozycja oraz odpływ miejski (wody opadowe);
  - **Główne źródło presji zasilających:** eutrofizacja (źródło zgodne ze źródłem troficznym);
  - **Główne źródło presji hydromorfologicznych:** prostowanie koryta - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowle piętrzące - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowle regulacyjne (opaski brzegowe, ostrogi, tamy podłużne) - rzeki główne i rzeki pozostałe, obiekty mostowe - rzeki główne i rzeki pozostałe;
- **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego:** zagrożona;
- **Cel środowiskowy:**

¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 16 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (Dz.U. 2023, poz. 335)

² <http://karty.apgw.gov.pl/>

- **Stan/potencjał ekologiczny:** umiarkowany potencjał ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot ogólny, azot azotanowy, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C, IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości);
- **Stan chemiczny:** dobry stan chemiczny.
- o **Odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych JCWP:**
  - odstępowanie polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych – związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot amonowy, fosforany. Jest to spowodowane warunkami naturalnymi, a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępowania jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań;
  - odstępowanie polegające na złagodzeniu celów środowiskowych – związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot ogólny, azot azotanowy, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C; IO. Jest to spowodowane czynnikami antropogenicznymi, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych. Warunkiem odstępowania jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań.

Nazwa JCWP: Bytomka;

Kod JCWP: PLRW 60000611649;

Ciek istotny z punktu widzenia JCWP: Bytomka – przepływająca przez centralną część miasta wraz z dopływami, w tym Mikulczyckim Potokiem – przepływającym przez północną część miasta;

- o **Status JCWP:** silnie zmieniona część wód;
- o **Stan/potencjał ekologiczny:** zły potencjał ekologiczny:
wskaźniki determinujące stan/potencjał ekologiczny: BZT5, OWO, przewodność, azot ogólny, azot amonowy, fosfor ogólny, fosfor fosforanowy (V); fitobentos, makrobezkręgowce;
- o **Stan chemiczny:** stan chemiczny poniżej dobrego:
wskaźniki determinujące stan chemiczny: ołów;
- o **Stan (ogólny):** zły stan wód.
- o **Rodzaj presji determinującej stan wód w obrębie JCWP:**
  - **Główne źródło presji troficznych:** źródła przemysłowe oraz źródła bytowe i komunalne (punktowe i rozproszone);
  - **Główne źródło presji zasilających:** ścieki przemysłowe i komunalne;
  - **Główne źródło presji hydromorfologicznych:** prostowanie koryta - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowle piętrzące - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowle regulacyjne (opaski brzegowe, ostrogi, tamy podłużne) - rzeki główne, obiekty mostowe - rzeki główne, górnictwo - rzeki główne;
  - **Główne źródło presji chemicznych:** rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; punktowe - przemysłowe, komunalne, odcieki ze składowisk, punktowe - przemysłowe, komunalne, odcieki ze składowisk; nieznanne (substancje zakazane).
- o **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego:** zagrożona;
- o **Cel środowiskowy:**
  - **Stan/potencjał ekologiczny:** umiarkowany potencjał ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot amonowy, fosforany, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C (maksymalna dopuszczalna wartość w wodzie: zgodnie z zasadą braku dalszego pogorszenia), IO, MMI]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości);

- **Stan chemiczny:** stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [ołów(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry.
- o **Odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych JCWP:**
  - odstępowanie polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych – związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot ogólny, fosfor ogólny, OWO, BZT5. Jest to spowodowane warunkami naturalnymi, a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępowania jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań;
  - odstępowanie polegające na złagodzeniu celów środowiskowych – związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot amonowy, fosforany, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C; IO, MMI, ołów(w). Jest to spowodowane czynnikami antropogenicznymi, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych. Warunkiem odstępowania jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań.

Nazwa JCWP: Kłodnica od Promnej do zb. Dzierżno Duże;

Kod JCWP: PLRW 600006116159;

Ciek istotny z punktu widzenia JCWP: Kłodnica – przepływająca przez południową część miasta, wraz z dopływami, w tych Debrzną i Bielszowickim Potokiem, przepływającymi przez południową część miasta;

- o **Status JCWP:** silnie zmieniona część wód;
- o **Stan/potencjał ekologiczny:** słaby potencjał ekologiczny;
wskaźniki determinujące stan/potencjał ekologiczny: BZT5, przewodność, azot ogólny, azot amonowy, fosfor ogólny, fosfor fosforanowy (V); fitobentos;
- o **Stan chemiczny:** stan chemiczny poniżej dobrego;
wskaźniki determinujące stan chemiczny: benzo(a)piren, benzo(g,h,i)perylen, fluoranten, ołów;
- o **Stan (ogólny):** zły stan wód.
- o **Rodzaj presji determinującej stan wód w obrębie JCWP:**
  - **Główne źródło presji troficznych:** odpływ miejski (wody opadowe) oraz źródła przemysłowe oraz źródła bytowe i komunalne (punktowe i rozproszone);
  - **Główne źródło presji hydromorfologicznych:** prostowanie koryta - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowle piętrzące - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowle regulacyjne (opaski brzegowe, ostrogi, tamy podłużne) - rzeki główne i rzeki pozostałe, obiekty mostowe - rzeki pozostałe, górnictwo - rzeki główne i rzeki pozostałe,
  - **Główne źródło presji chemicznych:** rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; punktowe - przemysłowe, komunalne, odcieki ze składowisk, punktowe - przemysłowe, komunalne, odcieki ze składowisk; nieznanne (substancje zakazane).
- o **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego:** zagrożona;
- o **Cel środowiskowy:**
  - **Stan/potencjał ekologiczny:** umiarkowany potencjał ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot amonowy, fosforany, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C (maksymalna dopuszczalna wartość w wodzie: zgodnie z zasadą braku dalszego pogorszenia), IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości);
  - **Stan chemiczny:** dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w), fluoranten(w), ołów(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry.
- o **Odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych JCWP:**

- **odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych** jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot ogólny, fosfor ogólny, BZT5; benzo(g(w), h(w), i)perylen(w). Jest to spowodowane warunkami naturalnymi, a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań;
- **odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych** jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot amonowy, fosforany, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C; IO, benzo(a)piren(w), fluoranten(w), ołów(w). Jest to spowodowane czynnikami, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań.

Nazwa JCWP: Kłodnica od źródeł do Promnej;

Kod JCWP: PLRW 600006116159;

Ciek istotny z punktu widzenia JCWP: Kłodnica – przepływająca przez południowo - wschodnią część miasta;

- **Status JCWP:** silnie zmieniona część wód;
- **Stan/potencjał ekologiczny:** słaby potencjał ekologiczny;
wskaźniki determinujące stan/potencjał ekologiczny: OWO, przewodność, azot ogólny, azot amonowy, azot azotanowy, fosfor ogólny, fosfor fosforanowy (V); fitobentos;
- **Stan chemiczny:** stan chemiczny poniżej dobrego;
wskaźniki determinujące stan chemiczny: benzo(a)piren, fluoranten, kadm, nikiel, ołów;
- **Stan (ogólny):** zły stan wód.
- **Rodzaj presji determinującej stan wód w obrębie JCWP:**
  - **Główne źródło presji troficznych:** odpływ miejski (wody opadowe);
  - **Główne źródło presji zasilających:** ścieki przemysłowe i komunalne;
  - **Główne źródło presji hydromorfologicznych:** prostowanie koryta - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowę piętrzące - rzeki główne i rzeki pozostałe, budowę regulacyjne (opaski brzegowe, ostrogi, tamy podłużne) - rzeki główne i rzeki pozostałe, obiekty mostowe - rzeki główne i rzeki pozostałe, górnictwo - rzeki główne i rzeki pozostałe,
  - **Główne źródło presji chemicznych:** rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski; punktowe - przemysłowe, komunalne, odcieki ze składowisk, punktowe - przemysłowe, komunalne, odcieki ze składowisk; nieznane (substancje zakazane);
- **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego:** zagrożona;
- **Cel środowiskowy:**
  - **Stan/potencjał ekologiczny:** umiarkowany potencjał ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot amonowy, fosforany, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C (maksymalna dopuszczalna wartość w wodzie: zgodnie z zasadą braku dalszego pogorszenia), IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości);
  - **Stan chemiczny:** dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w), fluoranten(w), kadm(w), nikiel(w), ołów(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry;
- **Odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych JCWP:**
  - **odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych** jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot ogólny, azot azotanowy, fosfor ogólny, OWO. Jest to spowodowane warunkami naturalnymi, a w

odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań);

- **odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych** jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot amonowy, fosforany, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C; IO, benzo(a)piren(w), fluoranten(w), kadm(w), nikiel(w), ołów(w). Jest to spowodowane czynnikami, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań.

Nazwa JCWP: Jasienica;

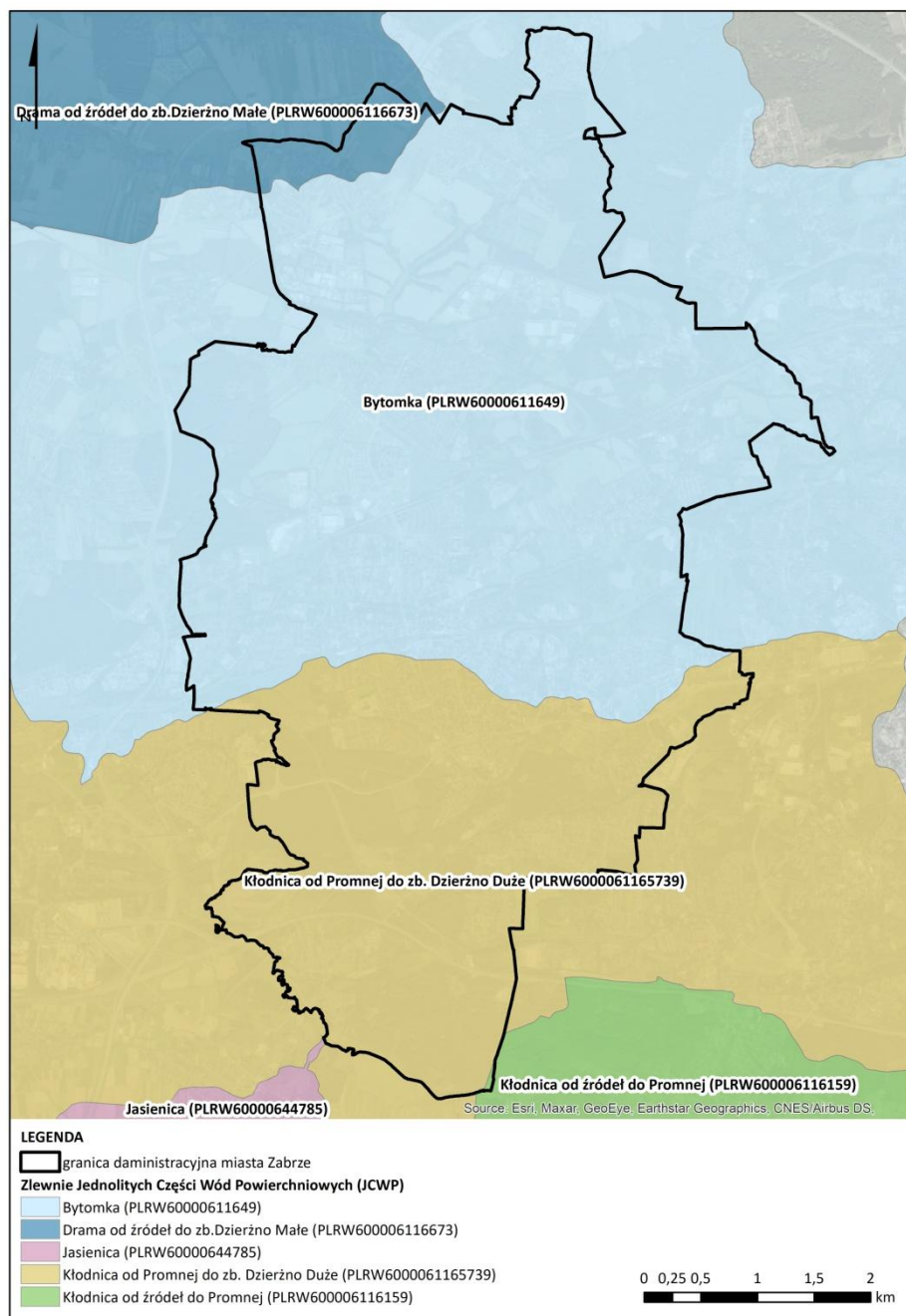
Kod JCWP: PLRW 6000064478;

Ciek istotny z punktu widzenia JCWP: Jasienica – uchodząca do Kłodnicy za południową granicą miasta;

- o **Status JCWP:** silnie zmieniona część wód;
- o **Stan/potencjał ekologiczny:** słaby potencjał ekologiczny:
wskaźniki determinujące stan/potencjał ekologiczny: BZT5, OWO, przewodność, azot ogólny, azot amonowy, azot azotanowy, fosfor ogólny, fosfor fosforanowy (V); fitobentos;
- o **Stan chemiczny:** brak danych:
wskaźniki determinujące stan chemiczny: nie dotyczy;
- o **Stan (ogólny):** zły stan wód.
- o **Rodzaj presji determinującej stan wód w obrębie JCWP:**
  - **Główne źródło presji troficznych:** odpływ miejski (wody opadowe) oraz źródła przemysłowe oraz źródła bytowe i komunalne (punktowe i rozproszone);
  - **Główne źródło presji zasilających:** eutrofizacja (źródło zgodne ze źródłem troficznym);
  - **Główne źródło presji hydromorfologicznych:** budowle piętrzące - rzeki główne i rzeki pozostałe, obiekty mostowe - rzeki pozostałe, górnictwo - rzeki główne i rzeki pozostałe;
- o **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego:** zagrożona;
- o **Cel środowiskowy:**
  - **Stan/potencjał ekologiczny:** umiarkowany potencjał ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot ogólny, azot amonowy, fosforany, BZT5, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C (maksymalna dopuszczalna wartość w wodzie: do 2740 µS/cm), IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości);
  - **Stan chemiczny:** dobry stan chemiczny;
- o **Odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych JCWP:**
  - **odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych** odstępstwo polegające na odroczeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych jest związane z tym, że nie są osiągnięte (lub są zagrożone) cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot azotanowy, fosfor ogólny, OWO. Jest to spowodowane warunkami, a w odniesieniu do substancji priorytetowych wprowadzonych dyrektywą 2013/39/UE – brakiem możliwości technicznych (w tym: niewystarczającymi danymi na temat źródeł zanieczyszczenia) i nieproporcjonalnością kosztów. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań);
  - **odstępstwo polegające na złagodzeniu celów środowiskowych** jest związane z tym, że nie są osiągnięte cele środowiskowe JCWP w zakresie wskaźników: azot ogólny, azot amonowy, fosforany, BZT5, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C; IO. Jest to spowodowane czynnikami, które trwale uniemożliwiają osiągnięcie celów środowiskowych. Presje trwale uniemożliwiające osiągnięcie

celów środowiskowych zaspokajają ważne potrzeby społeczno-gospodarcze i na obecnym etapie stwierdza się brak alternatywnych opcji zaspokojenia tych potrzeb. Warunkiem odstępstwa jest pełne i terminowe wdrożenie programu działań (którego zakres i skuteczność określono w zestawach działań).

Powyższe uwarunkowania zaprezentowano na rysunku nr 1.

Rysunek 1 Lokalizacja miasta Zabrze na tle zlewni JCWP

2.5. WODY PODZIEMNE

Obszar Zabrze zakwalifikowano zgodnie z regionalizacją hydrogeologiczną B. Paczyńskiego (1995), do regionu śląsko-krakowskiego (XII), subregionu triasu śląskiego(XII1), rejonu gliwickiego - 450 (XII1B), a ze względu na warunki geologiczne miasta sprzyjają występowaniu znaczących z gospodarczego punktu widzenia, poziomów wodonośnych związanych z utworami czwartorzędu, triasu i karbonu. W **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** piętra wodonośne zostały szczegółowo omówione, a ich opis przyjmuje się za aktualne.

Jak wskazano w ocenianym tekście:

- piętro wodonośne czwartorzędu występuje na obszarze pokrytym utworami czwartorzędowymi a w profilu piętra wodonośnego czwartorzędu stwierdzono występowanie od 1 do 3 poziomów,
- piętro wodonośne triasowe występuje w utworach wapienia muszlowego i retu, które są rozdzielone przez margliste utwory warstw gogolińskie,
- piętro wodonośne górno karbońskie karbonu to zespoły występujące w oddzielnych poziomach wodonośnych zbudowanych z piaskowców i mułowców.

W opisach przytoczono dane archiwalne (już w czasie sporządzania opracowania pierwotnego), jednak ogólnodostępne dane tego typu są na ogół rzadko aktualizowane i udostępniane.

W niniejszym rozdziale przedstawiono **Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP)**, których zasięg obejmuje obszar miasta Zabrze. Należą do nich:

- GZWP nr 329 Zbiornik Bytom;
- GZWP nr 330 Zbiornik Gliwice;
- GZWP nr 331 Dolina Kopalna rzeki Górna Kłodnica.

Dane te uznaje się za aktualne.

Niniejszy rozdział uzupełnia się następujące informacje dotyczące **Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd)**.

Teren miasta Zabrze, położony jest w zasięgu dwóch Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd). Przeważająca część analizowanego terenu, należy do JCWPd nr 129 i kodzie PLGW 6000129. Północno – wschodnia część terenu położona jest w zasięgu JCWPd nr 128 i kodzie PLGW 2000128. Poniżej przedstawiono ich charakterystykę, zgodnie z informacjami prezentowanymi w *Aktualizacji Planu Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Odry*³ oraz kartami charakterystyki JCWPd⁴.

Numer JCWPd: 129

Kod JCWP: PLGW 6000129;

- **Stan chemiczny:** dobry;
- **Stan ilościowy:** słaby;
- **Stan JCWPd:** słaby;
- **Presje determinujące stan JCWPd:** ilościowa i chemiczna – pobór na potrzeby odwodnienia wyrobisk górniczych (rejon GZW) oraz z ujęć komunalnych, presja obszarowa rozproszona związana z rolnictwem, gospodarką komunalną;
- **Cel środowiskowy:**
  - stan chemiczny: dobry stan chemiczny,
  - stan ilościowy: brak pogorszenia aktualnego stanu ilościowego (słaby stan ilościowy w zakresie bilansu wodnego);

³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 16 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (Dz.U. 2023, poz. 335)

⁴ <http://karty.apgw.gov.pl/>

- **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych:** zagrożona ilościowo i chemicznie.

Dla analizowanej JCWPd nie wyznacza się odstępstw od osiągnięcia celów środowiskowych, tj. odstępstw z tytułu art. 4.4 RDW - odstępstwo czasowe oraz odstępstw z tytułu art. 4.5 RDW – mniej rygorystyczny cel – w kontekście stanu chemicznego. Wyznaczono natomiast odstępstwo z tytułu art. 4.5 RDW – mniej rygorystyczny cel – w kontekście stanu ilościowego. Jako uzasadnienie tego odstępstwa, wskazuje się potrzeby społeczno-ekonomiczne, które wpisują się w cele strategiczne „Polityki Energetycznej Polski do 2030 roku”, „Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”, „Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030”, „Polityki ekologicznej państwa 2030 – strategii rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej” oraz w założenia Polityki Surowcowej Polski. Brak wykonalnych i korzystniejszych alternatywnych rozwiązań wynika z analiz towarzyszących wykonaniu dokumentacji hydrogeologicznych, natomiast dopuszczalność dalszego poboru była i jest analizowana na etapie przeglądu pozwoleń wodnoprawnych.

Numer JCWPd: 128

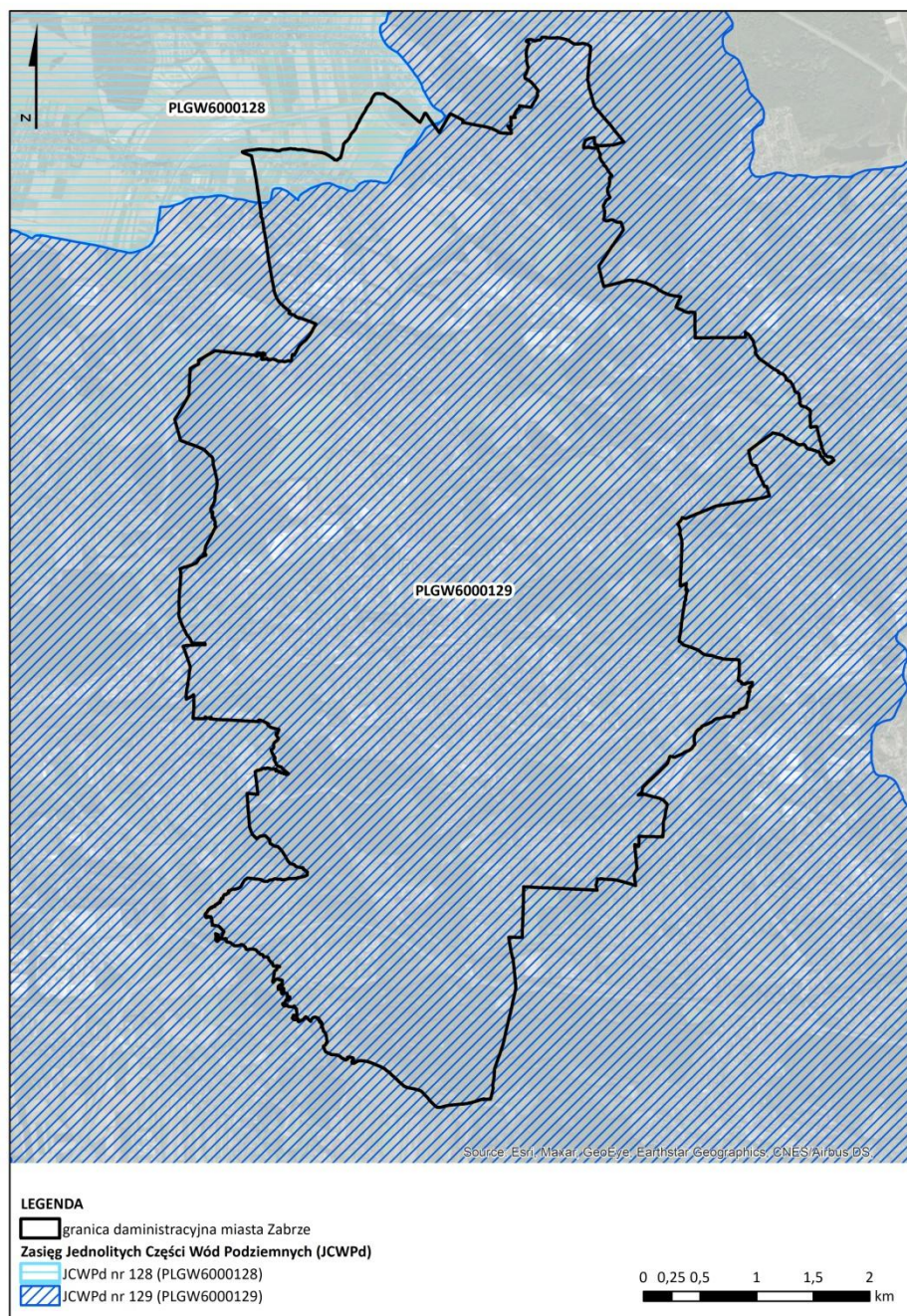
Kod JCWP: PLGW 6000128;

- **Stan chemiczny:** dobry;
- **Stan ilościowy:** dobry;
- **Stan JCWPd:** dobry;
- **Presje determinujące stan JCWPd:** ilościowa i chemiczna –pobór punktowy z ujęć wód podziemnych oraz odwodnienia wyrobisk górniczych (rejon GZW), presja obszarowa rozproszona związana z rolnictwem, gospodarką komunalną i przemysłem (w tym zanieczyszczenia historyczne w rejonie zakładów chemicznych w Tarnowskich Górach);
- **Cel środowiskowy:**
  - stan chemiczny: dobry stan chemiczny,
  - stan ilościowy: dobry stan ilościowy,
- **Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych:** zagrożona ilościowo i chemicznie.

Dla analizowanej JCWPd nie wyznacza się odstępstw od osiągnięcia celów środowiskowych, tj. odstępstw z tytułu art. 4.4 RDW - odstępstwo czasowe oraz odstępstw z tytułu art. 4.5 RDW – mniej rygorystyczny cel – w kontekście stanu chemicznego i stanu ilościowego.

Powyższe uwarunkowania zaprezentowano na rysunku nr 2.

Rysunek 2 Lokalizacja miasta Zabrze na tle JCWPd

2.6. UŻYTKOWANIE ZIEMI

Niniejszy rozdział aktualizuje dane zawarte w opracowaniu pierwotnym poprzez zastąpienie odpowiednich wartości zgodnie ze stanem aktualnym. Kolorem szarym w poniższej tabeli oznaczono dodane kategorie użytków gruntowych, których nie wyróżniono w poprzednim zestawieniu. Po ww. aktualizacji treść rozdziału uznaje się za aktualną.

Przedstawione w tabeli dane wskazują, iż 53,45% ogólnej powierzchni Zabrze stanowią grunty zabudowane i zurbanizowane, w tym zabudowa mieszkaniowa różnego typu stanowi 13,32 %. Wśród terenów zabudowy mieszkaniowej największą część stanowią tereny o niskiej intensywności, na które w przeważającej mierze składają się tereny osiedli zabudowy jednorodzinnej. Jednakże wyznaczone w ten sposób tereny, nie obejmują terenów mieszkaniowych występujących na terenie centrum i śródmieścia miasta, które uwzględnione zostały w ramach terenów usługowych. Zabudowa produkcyjna, składowa i magazynowa stanowi 12,04% powierzchni miasta. W stosunku do roku 2018 udział powierzchni zabudowanych i zurbanizowanych zwiększył się z 47,5% do 53,45%, jednak zaznacza się, iż zmiana ta może wynikać z innej klasyfikacji użytków i obszarów.

Oczywistym skutkiem postępującej urbanizacji Miasta jest zmniejszanie się udziału użytków rolnych w ogólnej powierzchni Miasta. W przypadku Zabrze spadek ten jest mimo postępującej urbanizacji stosunkowo nieznaczny; udział użytków rolnych zmniejszył się zaledwie z 29,4 % w 2008 r. do 27,3 % w 2018 r. i następnie do 23,13% w 2025 r. Użytki rolne stanowiły niegdyś i dalej stanowią istotną rezerwę rozwojową Miasta (budownictwo mieszkaniowe i przemysłowe). Znaczne powierzchnie użytków rolnych znajdują się w północnej części Miasta.

Stosunkowo wysoki jest, jak na warunki miejskie, udział terenów leśnych i zadrzewionych (18,26 %). W stosunku do roku 2008 udział powierzchni leśnych i

zadrzewionych powiększył się z 14,0% do 18,8% w 2018 r. i obecnie nieco się zmniejszył. Ówczesny wzrost ten nastąpił głównie w wyniku przekształcenia terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz rekultywacji dawnych terenów pogórniczych i kolejowych.

Stosunkowo niewielki (ok.0,97%) jest udział w ogólnej powierzchni Miasta terenów zakwalifikowanych do kategorii nieużytków. Odsetek ten zmniejszył się z 4,5 % w 2008 r. i z 4,1% w 2018 r. Zmniejszenie się udziału w kategorii nieużytków spowodowane jest przekwalifikowaniem znacznych powierzchni hałd, które zostały zrehabilitowane najczęściej w kierunku leśnym lub są przedmiotem eksploatacji materiału w nich zawartego do celów budownictwa drogowego.

Struktura przestrzenna miasta Zabrze charakteryzuje się policentrycznością oraz przemieszaniem funkcji, w tym funkcji mieszkaniowych i gospodarczych, pomimo postępującego porządkowania przestrzennego Miasta z wyraźnym grupowaniem terenów o podobnych funkcjach. Cechą charakterystyczną tej policentryczności zwłaszcza wśród terenów mieszkaniowych – i niepozbowioną wartości – jest występowanie różnorodnych form osadniczych, od zabudowy wiejskiej i zagrodowej (Grzybowice osiedle) przez osiedla (z końca XIX i pocz. XX w.) robotniczo–urzędnicze, patronackie (np. Borsig, Zandka, Stare Zaborze), zabudowę centrum, osiedla z lat 50. ubiegłego wieku, po „blokowiska” z lat 70. i 80. (np. os. Kopernika, Janek, Zaborze). Na zakończenie należy także dodać, że powyższa struktura odzwierciedla formalny stan użytkowania powierzchni i nie musi być zgodna ze stanem rzeczywistym.

Tabela 2 Zestawienie użytkowania ziemi na terenie miasta Zabrze

Symbol	Rodzaj użytkowania	2025	
		Powierzchnia w ha	Udział w %
Użytki rolne		1860,71	23,13%
R	Grunty orne	1457,17	18,12%
S	Sady	0,30	0,00%
Ł	Łąki	158,00	1,96%
Ps	Pastwiska trwałe	117,71	1,46%
Br	Użytki rolne zabudowane	10,57	0,13%

OPRACOWANIE PLANU OGÓLNEGO MIASTA ZABRZE

ANALIZA ISTNIEJĄCEGO OPRACOWANIA EKOFIZJOGRAFICZNEGO MIASTA ZABRZE POD WZGLĘDEM WYMAGAŃ I ZGODNOŚCI Z OBOWIĄZUJĄCYMI PRZEPISAMI

Wsr	Grunty pod stawami	5,12	0,06%
W	Rowy	3,62	0,05%
Lzr	Grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych	108,22	1,35%
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione		1468,41	18,26%
LS	Lasy	995,39	12,38%
Lz	Grunty zadrzewione i Zakrzewione	473,02	5,88%
Grunty zabudowane i zurbanizowane		4297,77	53,45%
B	Tereny mieszkaniowe	1071,18	13,32%
Ba	Tereny przemysłowe	968,39	12,04%
Bi	Inne tereny zabudowane	654,43	8,14%
Bp	Zurbanizowane tereny niezabudowane	282,94	3,52%
Bz	Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	253,16	3,15%
K	Użytki kopalne	56,26	0,70%
dr	Drogi	752,04	9,35%
Tk	Tereny kolejowe	204,00	2,54%
Ti	Inne tereny komunikacyjne	27,83	0,35%
Tp	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	27,54	0,34%
Grunty pod wodami		98,58	1,23%
Wp	Grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	46,03	0,57%
Ws	Grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	52,55	0,65%
Tereny różne		237,25	2,95%
Tr	Tereny różne	237,25	2,95%
Nieuzytaki		77,95	0,97%
N	Nieuzytaki	77,95	0,97%
Ogółem		8040,65	100,00%

2.7. ŚWIAT ROŚLINNY I ZWIERZĘCY

W **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)**, w rozdziale poruszającym tematykę świata roślin oraz zwierząt, skupiono się na analizie uwarunkowań florystyczno – faunistycznych Zabrze. W kontekście roślinności, odniesiono się do różnic między potencjalną roślinnością naturalną obszaru a roślinnością rzeczywistą. Wskazuje się tu, że współczesna szata roślinna jest mozaiką zbiorowisk naturalnych, półnaturalnych oraz antropogenicznych, co wynika ze znacznego przekształcenia środowiska naturalnego, w wyniku urbanizacji, jak również intensyfikacji rolnictwa. W niniejszym rozdziale scharakteryzowano poszczególne zbiorowiska roślinne z podaniem gatunków tworzących poszczególne fitocenozy, z podziałem na zbiorowiska leśne oraz nieleśne, w tym łąkowe, szuwarowe, segetalne – towarzyszące uprawom rolnym czy układy roślinności synantropijnej.

W kontekście uwarunkowań faunistycznych, zwrócono uwagę na różnorodność gatunkową w ramach poszczególnych grup zwierząt, wynikającą ze zróżnicowania siedlisk przyrodniczych na terenie miasta. Wskazano tu na występowanie gatunków chronionych.

Analiza przedmiotowego rozdziału, dotyczącego opisu świata roślinnego i zwierzęcego miasta Zabrze wskazuje, że prezentowanie w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** informacje, w dużej mierze zachowują swoją aktualność, w szczególności w kontekście uwarunkowań przyrodniczych obszarów zurbanizowanych. Należy również podkreślić, że ze względu na zmiany zachodzące w środowisku naturalnym oraz fakt, iż dane przyrodnicze wykorzystane w analizowanym opracowaniu pochodzą z publikacji specjalistycznych z lat 1983, 1990, 1994, 2002, 2005 i 2006, obecne uwarunkowania przyrodnicze mogą również odbiegać od przedstawionych w opracowaniu ekofizjograficznym.

Jak wspomniano powyżej, najmniejsza skala zmian, dotyczy zasadniczo uwarunkowań przyrodniczych terenów o wysokim stopniu urbanizacji, w tym enklaw zieleni w postaci parków, skwerów, przydomowych ogrodów, ogrodów działkowych, zieleni cmentarzy czy zieleni osiedlowej, w rejonie których szata roślinna została silnie przekształcona, a bytujące tam gatunki zwierząt, to głównie synantropy, przystosowane do życia w środowisku miejskim. Większą dynamikę zmian można obserwować natomiast w rejonie terenów rolniczych czy obszarów silnie przekształconych nieużytków. Zmiany te mogą dotyczyć np. rozwoju roślinności inwazyjnej, co jest zjawiskiem powszechnie obserwowanym na terenie regionu, jak również na obszarze kraju. Roślinność ta, z uwagi na wysokie możliwości adaptacyjne względem środowiska, z sukcesem kolonizuje znaczne obszary powierzchni nieużytkowanych, w tym nieużytków poprzemysłowych czy powierzchni, w rejonie których zaprzestano prowadzenia gospodarki rolnej. Kolejną przemianą środowiska naturalnego na terenie miasta, jest zajmowanie siedlisk przyrodniczych, np. terenów rolniczych czy nieużytków porośniętych roślinnością spontaniczną, w tym również samosiejkami drzew i krzewów, na potrzeby rozwoju zabudowy. Przemiany te dotyczą zasadniczo relatywnie niewielkich – w odniesieniu do całej powierzchni miasta – powierzchni i nie wpływają znacząco na ogólny stan uwarunkowań przyrodniczych. Należy także podkreślić, że przemiany w ekosystemach miejskich są zjawiskiem powszechnym, niemniej zachodzą one stopniowo, na przestrzeni wielu lat, a nie w sposób nagły i skokowy. Procesy takie jak np. sukcesja na terenach porzuconych, w tym rozwój roślinności inwazyjnej czy przekształcenia siedliska skutek rozwoju terenów zainwestowanych, postępują w dłuższej perspektywie czasowej.

W kontekście uwarunkowań faunistycznych, postępująca urbanizacja oraz rozwój zabudowy, skutkują stopniowym przekształcaniem siedlisk przyrodniczych, co może prowadzić do zmian w rozmieszczeniu i liczebności gatunków zwierząt. Szczególnie istotne są tu gatunki chronione. Informacje dotyczące chronionych gatunków zwierząt, zwarte w analizowanym opracowaniu ekofizjograficznym w rozdziale dotyczącym świata roślinnego i zwierzęcego, opierają się na danych archiwalnych i pochodzą z opracowań z lat 1983, 1994, 2005. Z uwagi na postępujące zmiany środowiska naturalnego, wynikające z działalności człowieka, ale także z procesów naturalnych, dane te mogą wymagać aktualizacji. Należy jednak zaznaczyć, że obecność gatunków chronionych nie jest stała – zwierzęta mogą migrować, zmieniać siedliska w odpowiedzi na modyfikacje warunków środowiskowych czy presję antropogeniczną. Dlatego w dłuższej perspektywie czasowej, nie da się jednoznacznie określić ich rozmieszczenia, wyłącznie na podstawie wcześniejszych danych. Korzystne jest prowadzenie badań terenowych pod kątem występowania gatunków chronionych, każdorazowo przed przystąpieniem do realizacji inwestycji. Obecność gatunków podlegających ochronie, może się zmieniać w czasie, dlatego regularna weryfikacja stanu przyrody pozwoli na bardziej precyzyjne uwzględnienie uwarunkowań środowiskowych w procesie inwestycyjnym. Takie podejście umożliwia zachowanie równowagi między ochroną przyrody a potrzebą rozwoju gospodarczego.

Podsumowując, prezentowane w analizowanym rozdziale dane przyrodnicze uznaje się zasadniczo za aktualne, niemniej, z uwagi na dynamikę przekształceń środowiska naturalnego, wskazują się tu na możliwą konieczność weryfikacji tych danych, w szczególności w odniesieniu do wartości siedlisk przyrodniczych czy możliwości występowania gatunków chronionych. Weryfikacja ta, prowadzona bezpośrednio przed realizacją potencjalnych inwestycji, pozwoli na aktualne określenie waloru przyrodniczego danego terenu oraz najbardziej

precyzyjne określenie możliwości występowania gatunków chronionych, jak również takiego zaplanowania procesu inwestycyjnego, który umożliwi jak najmniejszy wpływ na środowisko przyrodnicze.

2.8. WZAJEMNE POWIĄZANIA ELEMENTÓW ŚRODOWISKA

W analizowanym rozdziale, zaprezentowano elementy środowiska, tworzące sieć powiązań oraz w sposób szczegółowy przeanalizowano interakcje pomiędzy tymi komponentami. Wskazano, że lokalne uwarunkowania środowiskowe, wynikają z wzajemnych interakcji takich elementów jak np. budowa geologiczna, rzeźba terenu, klimat, wody powierzchniowe i podziemne, gleby, szata roślinna i świat zwierząt, które tworzą wzajemne związki i wpływają na siebie nawzajem. Powyższe elementy przyporządkowano do trzech kategorii, według ich dynamiki, wprowadzając podział na komponenty konserwatywne – obejmujące budowę geologiczną, rzeźbę terenu i gleby, cechujące się dużą stabilnością i opornością na zmiany, komponenty aktywne – wody powierzchniowe, wody gruntowe i klimat, reagujące szybko na zmiany w środowisku oraz komponenty dynamiczne – reprezentowane przez szatę roślinną i świat zwierząt.

Zaprezentowane w rozdziale pn. Wzajemne powiązania elementów środowiska, w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** informacje oraz przeprowadzona analiza i wnioski, ocenia się jako kompleksowe oraz rzetelne. Dokonano tu szczegółowego opisu komponentów środowiska tworzących sieć wzajemnych powiązań, jak również opisano interakcje między nimi, wskazując na ich wzajemne zależności oraz wpływ na kształtowanie lokalnych uwarunkowań środowiskowych i przyrodniczych. Wprowadzony podział na komponenty konserwatywne, aktywne i dynamiczne pozwala na uporządkowaną analizę procesów zachodzących w środowisku. Biorąc pod uwagę zakres i precyzję przeprowadzonej oceny, nie wskazuje się na konieczność jej uzupełnienia.

2.9. DOTYCHCZASOWE ZMIANY W ŚRODOWISKU

W rozdziale szczegółowo omówiono genezę Zabrze z perspektywy uwarunkowań środowiskowych i gospodarczych, następnie rozwoju gospodarczego i postępującej urbanizacji. Omówiony okres sięga 1920 r. tj. czasu uzyskania praw miejskich. Jak wskazano w opracowaniu pierwotnym, szczególnie silne zmiany zaczęły zachodzić wraz z rozpoczęciem wydobywania węgla na tym obszarze, co miało miejsce w ciągu XIX wieku. Tekst opatrzoneo kardami historycznych map pruskich (Preußische Urmesstischblätter).

Jako skutki działalności człowieka w przestrzeni i eksploatacji jego szerokorozumianych zasobów. Dlatego też w dalszej części rozdziału omówiono antropogeniczne zmiany rzeźby, antropogeniczne zmiany warunków klimatycznych, antropogeniczne zmiany stosunków wodnych, antropogeniczne zmiany pokrywy glebowej, antropogeniczne zmiany w przyrodzie ożywionej. Zasadniczo powyższe zagadnienia zostały również omówione w rozdziałach cząstkowych (od 2.2 do 2.8.). Ujmując całokształt zagadnienia większość treści w zakresie dotychczasowych zmian w środowisku jest aktualne, przy czym stale obserwowana jest intensyfikacja i kontynuacja zjawisk. Zmiany takie są powszechne i charakterystyczne do miast o podobnych uwarunkowaniach i liczbie ludności.

Uwagę zwraca się jedynie, iż w zakresie antropogenicznej zmiany rzeźby terenu miasta należałoby pozyskać zaktualizowane dane od przedsiębiorców górniczych (lub WUG) w zakresie wielkości osiadań i kategorii górniczych. Właściwym byłoby również uzyskanie szczegółowych danych dotyczących hałd i ich różnych stopni rekultywacji.

2.10. STRUKTURA PRZYRODNICZA OBSZARU

W niniejszym rozdziale w sposób szczegółowy omówiono zagadnienie uwarunkowań przyrodniczych miasta Zabrze, prezentując kompleksową analizę struktury przyrodniczej oraz opisując przekształcenia środowiska

naturalnego. Wskazano w nim na charakterystyczny układ jednostek morfologicznych oraz ich wpływ na kształtowanie przyrody na terenie miasta. Przyjęto podział miasta na trzy typy odmiennych przyrodniczo i funkcjonalnie krajobrazów, w tym, wyróżniono część rolniczą na północy, część miejską w centralnej części oraz obszar leśno – łąkowy na południu. Podkreślono tu istotną rolę zbiorowisk leśnych w strukturze przyrodniczej miasta, a także zwrócono uwagę na znaczenie terenów przekształconych antropogenicznie, w tym pogórnicych, dla zachowania bioróżnorodności. Zwrócono również uwagę na potrzebę ochrony wybranych obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej. W kontekście terenów cennych przyrodniczo odwołano się do wcześniejszych opracowań, w tym waloryzacji przyrody ożywionej wykonanej pod kierunkiem P. Cempulika (1994, 2005), oraz wskazano obszary proponowane do objęcia ochroną.

Niniejszy rozdział w sposób rzetelny i szczegółowy opisuje strukturę przyrodniczą miasta Zabrze, przedstawiając analizę struktury środowiska przyrodniczego. Analizowane zagadnienie zasadniczo wyczerpuje temat i nie wskazuje się konieczności jego uzupełnienia.

Należy jednak zaznaczyć, że podstawą informacji dotyczących terenów cennych przyrodniczo, zawartych w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** – w niniejszym rozdziale, są dane pochodzące z opracowań archiwalnych, tj. waloryzacji przyrodniczej, wykonanej w 1994 r. oraz 2005 r. Z uwagi na horyzont czasowy w/w opracowań, jak również biorąc pod uwagę dynamikę procesów zachodzących w środowisku, informacje te mogą wymagać szczegółowej weryfikacji. W tym kontekście, wskazuje się, że korzystne z punktu widzenia ochrony komponentu przyrodniczego, jest każdorazowe przeprowadzenie rozpoznania terenu przed realizacją poszczególnych inwestycji, pozwalające na określenie aktualnych warunków przyrodniczych i właściwe uwzględnienie ich w procesie planowania. Jednocześnie zaznacza się, iż dane zawarte w dotychczasowych waloryzacjach powinny być brane pod uwagę w procesie planowania przestrzennego, ponieważ opierają się one na szczegółowych badaniach terenowych, a obecnie brak jest nowszych, kompleksowych opracowań w tym zakresie.

2.11. POWIĄZANIA PRZYRODNICZE OBSZARU Z OTOCZENIEM

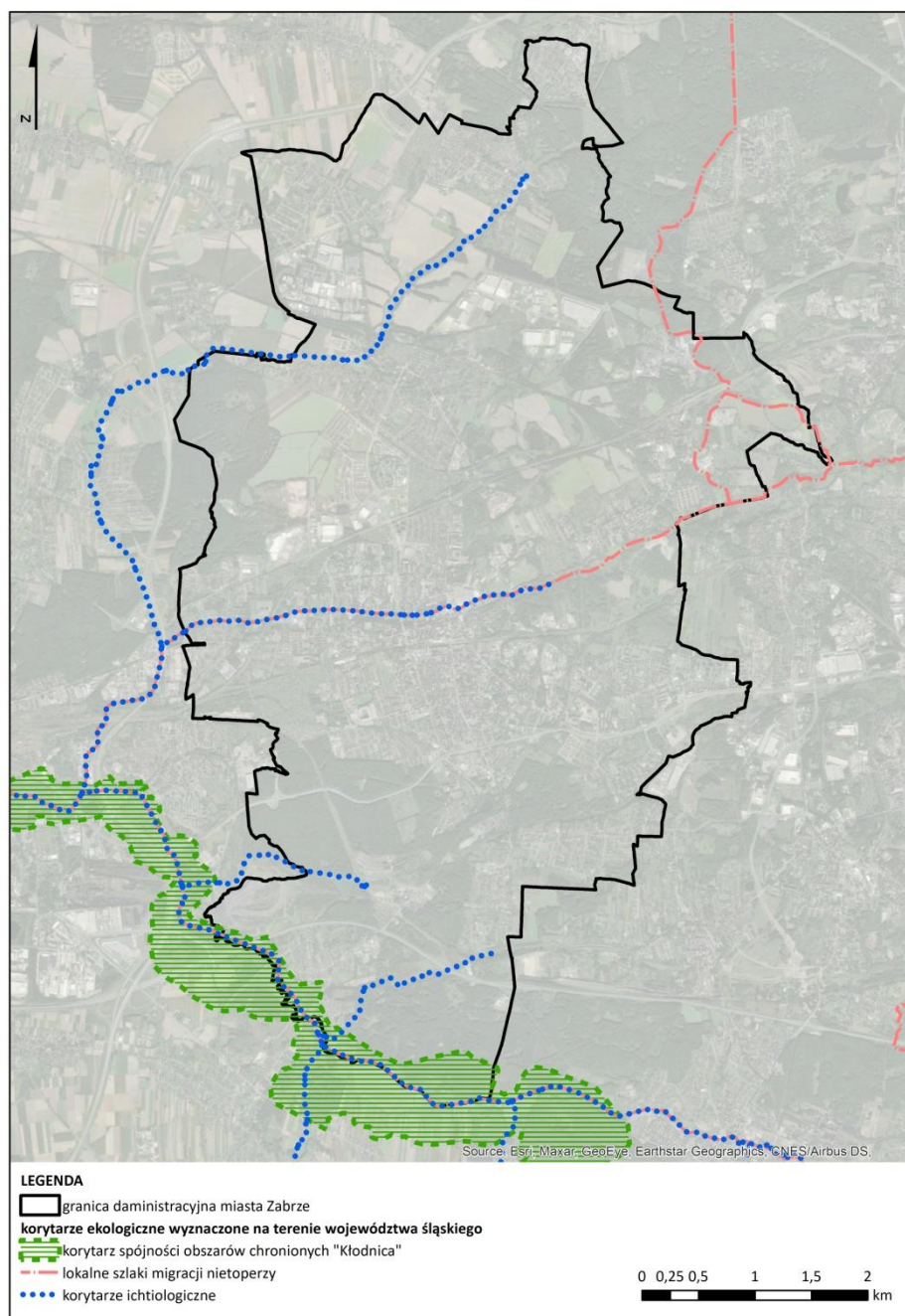
W przedmiotowym rozdziale, zwarto informacje, dotyczące powiązań przyrodniczych terenu miasta Zabrze z otoczeniem, podkreślając rolę dynamicznych komponentów środowiska, takich jak szara roślinna oraz uwarunkowania faunistyczne – w tworzeniu tych powiązań. Ponadto, w analizowanym rozdziale zamieszczono opis tendencji migracji gatunków oraz określono znaczenie korytarzy ekologicznych, w tym opartych o struktury takie jak np. doliny cieków czy obszary leśne. Wyjaśniono dwie główne tendencje w definiowaniu korytarzy ekologicznych – jako obszarów objętych ochroną przyrody oraz jako szlaków łączących cenne tereny. Zaprezentowano także zagadnienia związane z wyznaczaniem korytarzy ekologicznych w dokumentach planistycznych. Wskazano, że na obszarze Zabrze nie wyznacza się korytarzy ekologicznych, stanowiących część sieci krajowej, a informację tę uznaje się za aktualną.

Niniejszy rozdział uzupełnia się o następujące informacje.

- W południowej części miasta Zabrze, w zasięgu doliny rzeki Kłodnicy, wyznacza się korytarz spójności obszarów chronionych o nazwie „Kłodnica”⁵. Korytarz ten zapewnia spójność pomiędzy obszarami podlegającymi ochronie na mocy *Ustawy o ochronie przyrody*;
- Wzdłuż cieków powierzchniowych, tj. rzeki Kłodnicy i Bytomki oraz w północno – wschodniej części miasta, wyznacza się lokalne szlaki przelotów nietoperzy – lokalne korytarze chiropterologiczne;
- W rejonie cieków powierzchniowych, wyznacza się korytarze ichtiologiczne, tj. korytarze migracji ryb. Do cieków wskazywanych jako szlaki migracji ryb na terenie miasta Zabrze, zalicza się rzekę Kłodnicę (korytarz rzeka Kłodnica) oraz Potok Mikulczycki, Bytomkę, Debrznę i Bielszowicki Potok.

⁵ Parusel J. B., Skowrońska K., Wower A., Korytarze ekologiczne w Województwie Śląskim – koncepcja do planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Etap I., CDPGŚ, Katowice, 2007 r.;

Lokalizację opisanych powyżej korytarzy ekologicznych, wyznaczonych na terenie województwa śląskiego, zaprezentowano na poniższym rysunku.

Rysunek 3 Przebieg korytarzy ekologicznych wyznaczonych na terenie województwa śląskiego, na tle granicy administracyjnej miasta Zabrze

2.12. ZASOBY PRZYRODNICZE I ICH OCHRONA PRAWNA

W niniejszym rozdziale scharakteryzowano aktualny stan zasobów przyrodniczych miasta Zabrze, w tym w zakresie: udokumentowanych złóż kopalin, wydzielonych głównych zbiorników wód podziemnych, zasobów wód

powierzchniowych, powierzchni gleb klas wyższych, powstałych na gruntach mineralnych oraz powierzchni gleb powstałych na gruntach organicznych i obiektów i obszarów przyrodniczo cennych.

UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA KOPALIN

W niniejszym rozdziale zestawiono złoża surowców naturalnych, występujące w granicach miasta Zabrze.

Zgodnie z danymi prezentowanymi przez Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, w ramach bazy danych MIDAS⁶, na terenie miasta Zabrze, identyfikuje się 10 złóż surowców naturalnych. Ich zestawienie zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 3 Zestawienie złóż surowców naturalnych na terenie miasta Zabrze

L.P.	NAZWA ZŁOŻA	ID	STAN ZAGOSPODAROWANIA KOPALINY GŁÓWNEJ	OBSZARY GÓRNICZE	TERENY GÓRNICZE
WĘGLE KAMIENNE					
1	Bobrek - Miechowice	331	[Z] eksploatacja złoża zaniechana	-	-
2	Bobrek – Miechowice 1	10526	[E] złożo zagospodarowane	Bobrek – Miechowice 1 Nr w rejestrze: 1/1/134 Data ważności: 2050-12-31	Bobrek – Miechowice 1 Nr w rejestrze: 1/1/134
3	Bobrek – Miechowice 2	19195	[E] złożo zagospodarowane	Bobrek – Miechowice II Nr w rejestrze: 1/1/161 Data ważności: 2024-12-31	Bobrek – Miechowice II Nr w rejestrze: 1/1/161
4	Jadwiga 2	8770	[E] złożo zagospodarowane	Gigant I Nr w rejestrze: 1/1/117 Data ważności: 2025-12-31	Gigant I Nr w rejestrze: 1/1/117
5	Makoszowy	380	[Z] eksploatacja złoża zaniechana	Makoszowy II Nr w rejestrze: 1/1/32a Data ważności: 2043-12-31	Makoszowy II Nr w rejestrze: 1/1/32
6	Pokój	357	[Z] eksploatacja złoża zaniechana	Wirek II Nr w rejestrze: 1/1/46a Data ważności: 2035-12-31	Wirek II Nr w rejestrze: 1/1/46a
7	Sośnica	338	[E] złożo zagospodarowane	Sośnica III Nr w rejestrze: 1/1/59 Data ważności: 2042-12-31	Sośnica III Nr w rejestrze: 1/1/59
8	Zabrze - Bielszowice	381	[E] złożo zagospodarowane	Zabrze I Nr w rejestrze 1/1/68 Data ważności: 2044-12-31	Bielszowice Nr w rejestrze 1/1/68
SUROWCE ILASTE CERAMIKI BUDOWLANEJ					
9	Pawłów	2092	[Z] eksploatacja złoża zaniechana	-	-
10	Zabrze	3053	[Z] eksploatacja złoża zaniechana	-	-

WYDZIELONE GŁÓWNE ZBIORNIKI WÓD PODZIEMNYCH

W niniejszym rozdziale przedstawiono Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP), których zasięg obejmuje obszar miasta Zabrze. Należą do nich:

- GZWP nr 329 Zbiornik Bytom;
- GZWP nr 330 Zbiornik Gliwice;
- GZWP nr 331 Dolina Kopalna rzeki Górna Kłodnica.

Dane te uznaje się za aktualne.

Ponadto, niniejszy rozdział uzupełnia się następujące informacje:

1. Zgodnie z rozporządzeniem Wojewody Śląskiego z dnia 25 września 2023 r. w sprawie ustanowienia obszaru ochronnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 330 – Zbiornik Gliwice (Dz. Urz. Woj.

⁶ <https://midas-app.pgi.gov.pl/> (dostęp: 17.03.2025 r.)

śląsk. z 2023 r. poz. 7220), dla GZWP nr 330 – Zbiornik Gliwice, ustanawia się obszar ochronny. Opisany obszar ochronny dla GZWP został podzielony na cztery podobszary (A1, A2, B1, B2 oraz B3), przy czym **na terenie miasta Zabrze wskazuje się na występowanie podobszaru B1 (teren podatny na zanieczyszczenia, o czasie przeziębienia 5-25 lat, wykorzystywany rolniczo, niezawierający dużych obszarów leśnych, punktowo silnie zurbanizowany i uprzemysłowiony) i B2 (teren podatny na zanieczyszczenia, o czasie przeziębienia 5-25 lat, znacznie uprzemysłowiony i zurbanizowany o intensywności działalności górniczo-przemysłowej).**

W granicach podobszaru ochronnego GZWP nr 330 Zbiornik Gliwice, zgodnie z cytowanym rozporządzeniem Wojewody Śląskiego, wprowadza się następujące zakazy wykonywania robót i czynności:

- 1) wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi na obszarach aglomeracji objętych planami skanalizowania, za wyjątkiem:
    - a) oczyszczonych ścieków ze stacji uzdatniania wody,
    - b) oczyszczonych ścieków z istniejących instalacji do oczyszczania ścieków, spełniających kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz. U. poz. 1311),
    - c) wód pochodzących z odwadniania zakładów górniczych;
  - 2) rolniczego wykorzystywania ścieków;
  - 3) wydobywania kopalin ze złóż metodą odkrywkową bez względu na powierzchnię obszaru górniczego, jeżeli sposób realizacji przedsięwzięcia nie zapewnia ochrony wód podziemnych przed ich zanieczyszczeniem na etapie eksploatacji, jak i po jej zakończeniu;
  - 4) lokalizowania nowych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, za wyjątkiem przedsięwzięć dla których przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko oraz dokumentacja hydrogeologiczna wykaże brak negatywnego wpływu na zasoby jakościowe i ilościowe wód podziemnych.
2. Dla zbiorników nr 329 Zbiornik Bytom oraz GZWP nr 331 Dolina Kopalna rzeki Górna Kłodnica, wskazano jedynie proponowane granice obszarów ochronnych. Powyższe uwarunkowania zaprezentowano na rysunku nr 4.
3. Na terenie miasta wyszczególnia się następujące ujęcia wód podziemnych⁷:
- 1) ujęcie wód podziemnych „Zabrze-Mikulczyce” (studnia P-1) i „Zabrze-Grzybowice” (studnia S-1);
  - 2) ujęcie wód podziemnych ujmującego wodę z utworów wapienia muszlowego – studni S-1 zlokalizowanej w Zabrze ul. Wincentego Witosa, zatwierdzonej decyzją Prezydenta Miasta Zabrze nr E/22-2020 z dnia 8 lipca 2020 r. (WAG – 4478);
  - 3) ujęcie wód podziemnych z utworów triasowych studni „Jan” w Zabrze – Mikulczycach, zatwierdzonej decyzją Wojewody Śląskiego z dnia 30 grudnia 1999 r., znak: ŚR.V.2.8530/26/99 (WAG – 1549);
  - 4) ujęcie wód podziemnych z utworów triasu (pstry piaskowiec) z ujęcia „Szyb Maciej” w Zabrze, sporządzonej we wrześniu 1993 r. oraz dla ujęcia wód podziemnych „Szyb Maciej” w Zabrze,

---

⁷ Analiza uwarunkowań, o których mowa w art. 13b ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – projekt Planu Ogólnego Miasta Zabrze

zatwierdzonej decyzją Wojewody Katowickiego z dnia 30 grudnia 1998 r., znak: Oś.V.1-8530/302/98 (WAG – 922 B,1462, 1464);

- 5) ujęcie wód dla otworu Nr 1 odwierconego w rejonie „Ignacy” dla potrzeb Kopalni Węgla Kamiennego „Miechowice” w Miechowicach, zatwierdzonej decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach nr 10/72 z dnia 24 marca 1972 r. (WAG – 1390);
- 6) ujęcie wód podziemnych z utworów czwartorzędowych studni nr 1 przy szybie Południowym KWK „Makoszowy” w Zabrzu Makoszowach, sporządzonej w październiku 1970 r. oraz wg Aneksu do dokumentacji hydrogeologicznej w kat. „B” ujęcia wód podziemnych MPWiK w Zabrzu (studnia awaryjna), sporządzonej we wrześniu 1974 r. (WAG – 482, 500a/2);
- 7) ujęcie wód podziemnych z utworów triasowych w Zabrzu – Mikulczycach, sporządzonego w 1972 r. (WAG – 468/2).

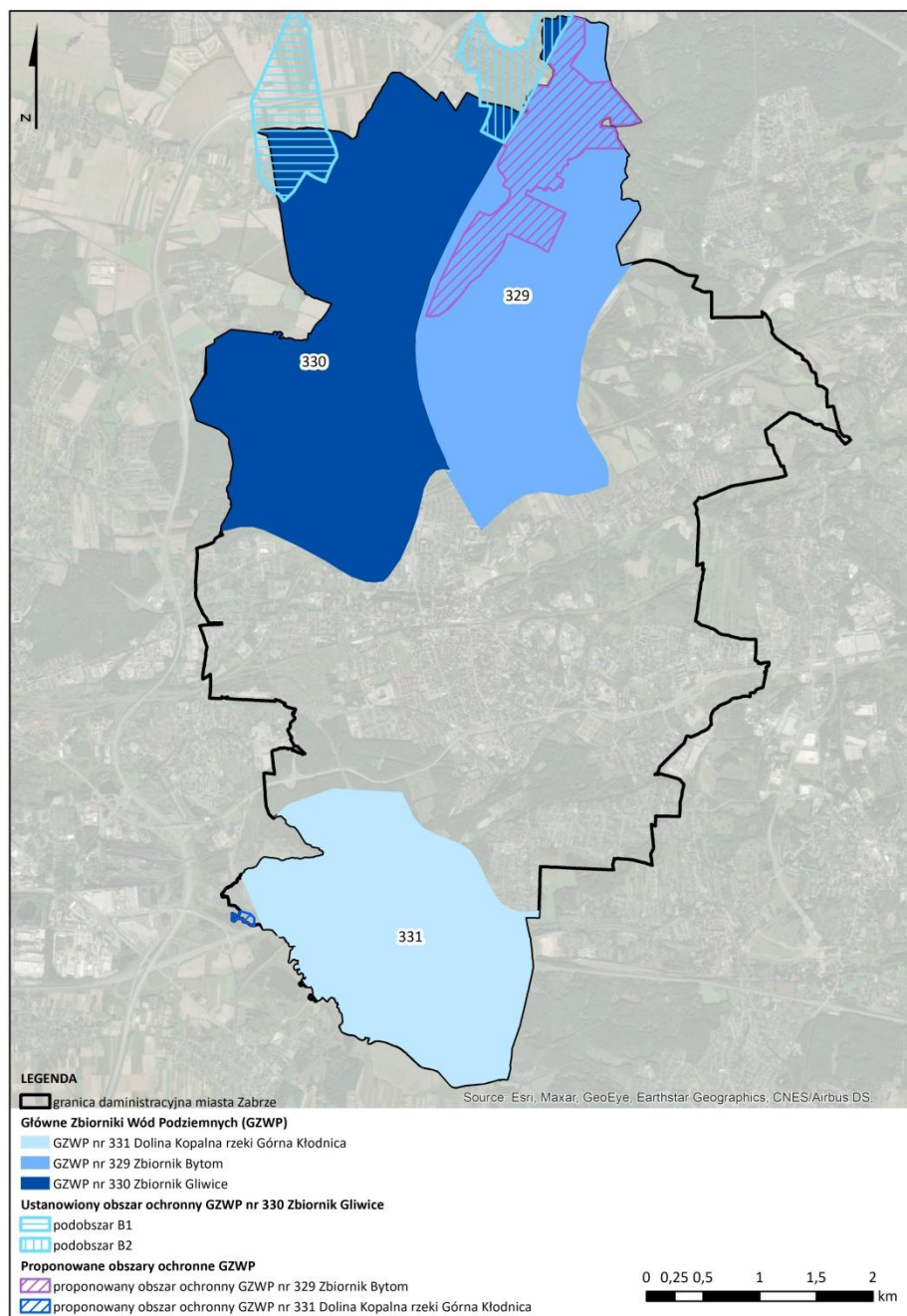
Dla ujęcia wód podziemnych „Zabrze-Mikulczyce” (studnia P-1) i „Zabrze-Grzybowice” (studnia S-1) ustanowiona została strefa ochrony pośredniej ujęcia wód podziemnych z utworów węglanowych triasu oraz strefa ochrony bezpośredniej dla studni P-1 ujęcia Zabrze-Mikulczyce i studni S-1 ujęcia Zabrze-Grzybowice, zatwierdzonych rozporządzeniem Wojewody Śląskiego z dnia 15 września 2023 r. (Dz. Urz. Woj. Śląsk. z 2023 r. poz. 7026 i 7220) w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęć wód podziemnych z utworów węglanowych triasu Zabrze-Mikulczyce i Zabrze-Grzybowice oraz według rozporządzenia Wojewody Śląskiego z dnia 27 listopada 2023 r. (Dz. Urz. Woj. Śląsk. z 2023 r. poz. 8667) zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęć wód podziemnych z utworów węglanowych triasu Zabrze-Mikulczyce i Zabrze-Grzybowice.

W granicach stref ochrony bezpośredniej i pośredniej obowiązują zakazy wskazane w rozporządzeniu Wojewody Śląskiego, przede wszystkim wynikające z art. 127 i art. 128 ustawy – Prawo wodne, dla strefy ochrony bezpośredniej. Strefa ochrony pośredniej podzielona została na podobszary „A” i „B”, dla których obowiązują zróżnicowane zasady zagospodarowania. Co do zasady, zagospodarowanie nie może wpływać negatywnie na ujęcia wód podziemnych, a więc wykluczone zostały wszelkie przedsięwzięcia mogące wpłynąć negatywnie na te ujęcia.

W trakcie analiz i inwentaryzacji oznaczono również ujęcia wód podziemnych wskazane na mapie geośrodowiskowej Polski (MGŚP edycja I i II).

Dla pozostałych ujęć wód podziemnych brak jest ustanowionych granic stref ochrony pośredniej i bezpośredniej, jedynie proponowane granice tych stref, zawarte w dokumentacjach hydrogeologicznych.

Rysunek 4 GZWP wraz ze strefami ochronnymi, na tle granic administracyjnych miasta Zabrze

ZASOBY WÓD POWIERZCHNIOWYCH

Zarówno wody powierzchniowe, jak i podziemne podlegają ochronie w oparciu o ustawę Prawo wodne oraz ustawę na zasadach ogólnych. Tutaj w dalszym ciągu nacisk kładziony jest na skuteczność ochrony zasobów wodnych poprzez poprawę gospodarki wodno-ściekowych na terenie miasta. Szczególny znaczenie ma powyższe ze względu na funkcjonowanie rejonu alimentacyjnym dla zbiorników wód podziemnych.

Podtrzymuje się zapis opracowania ekofizjograficznego w zakresie stosownych regulacji prawnych dotyczących ujęć wód powierzchniowych:

- dla każdego ujęcia obligatoryjne jest ustanowienie strefy ochrony bezpośredniej,

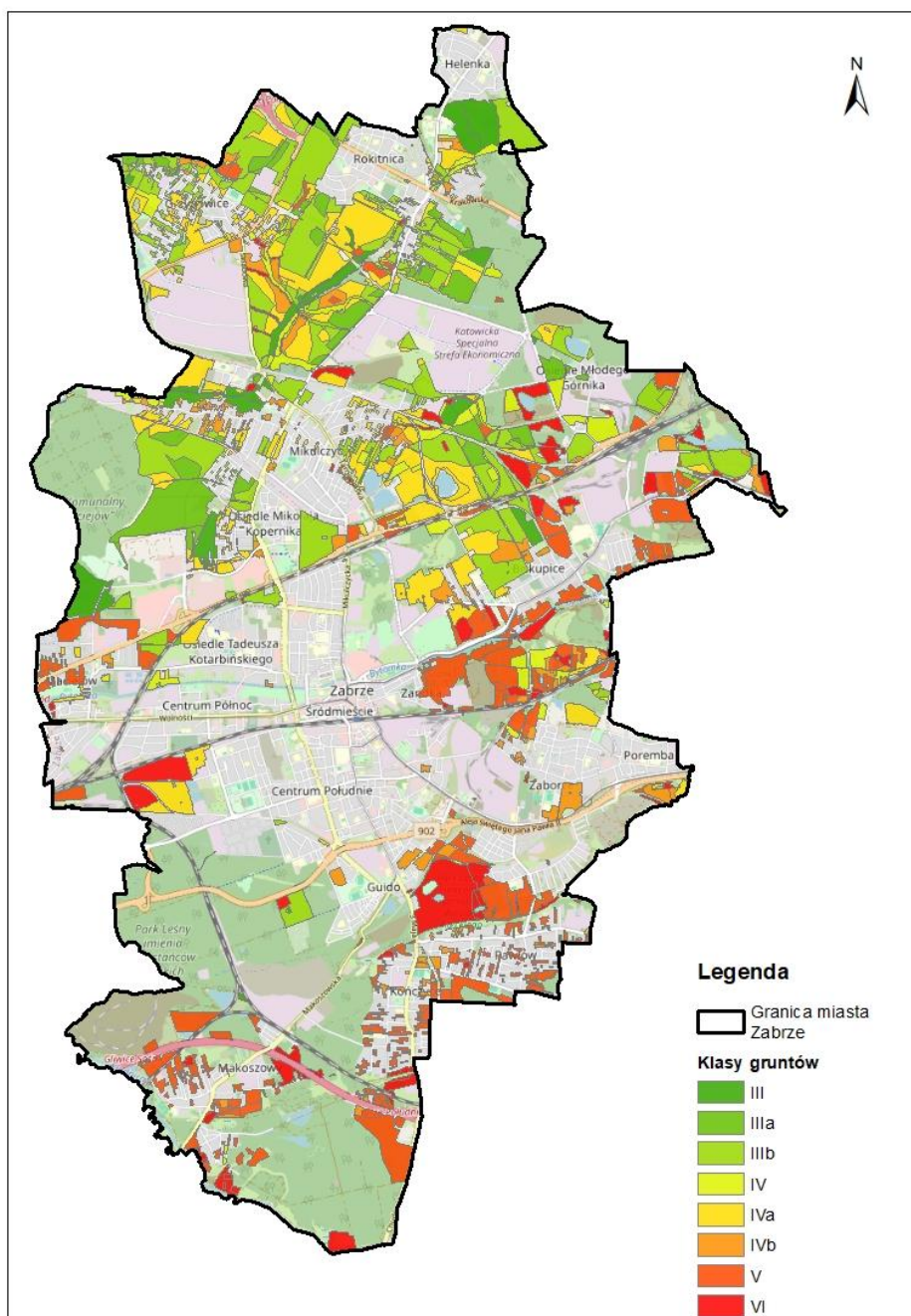

- w przypadku strefy ochrony pośredniej można odstąpić od jej ustanowienia.

Na obszarze Zabrza występuje na Bytomce jedno ujęcie wód powierzchniowych, z którego wodę dla potrzeb przemysłowych czerpie Zakład Koksowniczy „Jadwiga”.

POWIERZCHNIE GLEB KLAS WYŻSZYCH POWSTAŁYCH NA GRUNTACH MINERALNYCH ORAZ POWIERZCHNIE GLEB POWSTAŁYCH NA GRUNTACH ORGANICZNYCH

W dalszym ciągu identyfikuje się występujące na terenie Miasta znaczne powierzchnie gleb dobrej jakości (klas III, IIIa, IIIb, IV, IVa, IVb) oraz gleb wytworzonych z gruntów organicznych (mułowo-torfowe, torfy i mursze) podlegają ochronie na mocy ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 82.). Ochrona ta polega na ograniczeniu przeznaczania gruntów rolnych na cele nierolnicze. Podobne ograniczenia występują w przypadku zamiany terenów leśnych na cele nieleśne. Zdecydowana większość gleb jakościowo dobrych występuje w północnej części Zabrza. Rozmieszczenie użytków gruntowych najwyższych klas (zidentyfikowanych, zgodnie z EGiB) prezentuje poniższy rysunek.

Rysunek 5 Rozmieszczenie użytków gruntowych najwyższych klas (zidentyfikowanych, zgodnie z EGİB), na terenie miasta Zabrze

OBIEKTY I OBSZARY PRZYRODNICZO CENNE

W niniejszej części rozdziału, zestawiono obiekty i obszary przyrodniczo cenne, objęte formami ochrony prawnej lub proponowane do objęcia w oparciu o Ustawę o ochronie przyrody. Zaprezentowane dane, oparto o istniejące dla obszaru Zabrze opracowania waloryzacyjne.

Tereny zieleni miejskiej

Wskazano, iż na terenie miasta Zabrze, istnieją tereny zieleni parkowej, objęte ochroną konserwatorską, ujęte w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zgodnie z informacjami, prezentowanymi w ramach

Wykazu decyzji (będących w posiadaniu Urzędu Miejskiego w Zabrzu) o wpisaniu do rejestru zabytków obiektów nieruchomych z terenu Zabrze - Aktualizacja dnia 31.01.2024 r., udostępnionego w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Zabrzu⁸, na terenie miasta, ochroną konserwatorską objęte są obecnie następujące tereny, w rejonie których ochronie podlega zieleń parkowa:

- Zespół pałacowy: pałac, zabudowanie dworskie – kuźnia, pozostałości parku poza zabudowaniami na obszarze około 0,5 ha, (Zabrze - Mikulczyce, ul. Kosynierów 19, nr rejestru zabytków: A/1214/75, data wpisu 31.07.1975 r.);
- Park im. Poległych Bohaterów w Zabrzu przy ul. Pawła Dubiela, pomiędzy ul. Dionizego Trocera, rzeką Bytomką i dawnym Kanałem Sztolniowym (obecnie Park Miejski), (Zabrze, ul. Dubiela, pomiędzy ul. Trocera, rzeką Bytomką i dawnym Kanałem Sztolniowym, nr rejestru zabytków: A/376/12, data wpisu 10.05.2012 r.

Na obszarze Zabrze zlokalizowane są parki miejskie (gminne), tj. Park im. T. Kościuszki, Park Rodzinny, Park Leśny im. Powstańców Śląskich, Park im. Jana Pawła II, Dzielnicowy Park Rodzinny (Maciejów), Park im. Jacka Kuronia przy DMiT oraz Park przy ul. Krakowskiej. Zestawienie parków miejskich uznaje się za aktualne.

Rośliny rzadkie i chronione, pomniki przyrody

W niniejszej części opracowania, zaprezentowano zestawienie cennych przyrodniczo gatunków roślin notowanych na terenie Zabrze, w tym gatunków objętych ochroną ścisłą, gatunków objętych ochroną częściową, gatunków zagrożonych wyginięciem na obszarze Zabrze oraz gatunków rzadkich na obszarze Zabrze. W zestawieniu podano także lokalizację poszczególnych gatunków, z wymienionych powyżej grup. Jak podają Autorzy **Opracowania ekofizjograficznego (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)**, prezentowane w opracowaniu zestawienie gatunków, oparto o dane archiwalne (Cempulik, 1994, 2005, Rostański i in., 1995, Kurkowska 2006), jak również wskazują, że wobec braku dokładnych danych źródłowych, lokalizację gatunków na mapie – stanowiącej załącznik do opracowania ekofizjograficznego, podano orientacyjnie.

Podsumowując, zestawienie prezentowanych w opracowaniu ekofizjograficznym cennych i chronionych gatunków roślin, opiera się na danych archiwalnych, pochodzących głównie z lat 90. XX wieku oraz początku XXI wieku. Oceniając aktualność tych danych, należy mieć na uwadze, że na przestrzeni lat środowisko przyrodnicze podlega zmianom, co również wpływa na stan poszczególnych siedlisk i związanych z nimi zbiorowisk roślinnych. Skład gatunkowy zbiorowisk, mógł ulec zmianie w wyniku naturalnych procesów ekologicznych oraz na skutek wpływu antropopresji, w tym poprzez postęp urbanizacji i nie można na obecną chwilę z całą pewnością potwierdzić występowania tych gatunków w opisywanych lokalizacjach. Należy jednak podkreślić, że dostępne dane w dalszym ciągu mogą stanowić istotną podstawę do wyznaczania np. obszarów wymagających ochrony przed zabudową, niemniej ich aktualność powinna zostać zweryfikowana, np. poprzez szczegółowe badania terenowe, prowadzone w sezonie wegetacyjnym. Należy przyjąć, że mimo potencjalnej dezaktualizacji, dostępne dane nie powinny być całkowicie ignorowane, lecz traktowane jako wartościowy punkt odniesienia, wymagający ewentualnego uszczegółowienia i uaktualnienia. Aktualizacji danych, może także wymagać zestawienie wszystkich gatunków chronionych (roślin oraz zwierząt), prezentowane w podrozdziale pn. Ochrona prawna gatunków flory i fauny występujących na obszarze Zabrze.

W niniejszej części opracowania, zawarto także zestawienie **pomników przyrody**, ustanowionych na terenie miasta Zabrze. W zestawieniu tym zaprezentowano 10 pomników przyrody, tj. drzew pomnikowych. Na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, prezentowanych w ramach Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody⁹, stwierdza się, że przedstawione dane są aktualne i nie ma konieczności ich uzupełnienia.

⁸ <https://bip.miastozabrze.pl/>

⁹ <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP> (dostęp 17.03.2025 r.)

Obszary i obiekty przyrodniczo cenne proponowane do objęcia ochroną

W analizowanej części, przedstawiono zestawienie obiektów oraz obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej, które proponuje się do objęcia ochroną prawną, wraz ze szczegółowym opisem uwarunkowań przyrodniczych. Należą do nich:

- drzewa i grupy drzew proponowane do ochrony pomnikowej, wśród których znajdują się dwie aleje oraz 21 drzew pojedynczych;
- zespoły przyrodniczo – krajobrazowe: Dolina Potoku Rokitnickiego i Mikulczyckiego, Dolina Bytomki, Dolina Czarniawki;
- użytki ekologiczne: Stawy w Grzybowicach, Las nad potokiem w Rokitnicy, Dolina dopływu Potoku Rokitnickiego, Stawy Mikulczyckie, Staw w Biskupicach, Potok i stawy w Porembie Wsi, Park im. Rotm. Pileckiego, Staw w Makoszowach, Las w Kończycach, Glinianki przy Ogrodzie Botanicznym;
- obszary przyrodniczo cenne proponowane do ochrony lokalnej: lasy (Las w Rokitnicy, Las w Mikulczycach, Las w Maciejowie, Park Leśny im. Powstańców Śląskich, Las w Makoszowach), agrocenozy (Potok Grzybowicki (P. Świętoszowski, Jelinka) - Grzybowice, Grunty orne w Grzybowicach, Grunty orne w Rokitnicy), doliny cieków i zbiorniki wodne z otoczeniem (Staw w Rokitnicy, Staw w Mikulczycach, Staw w pobliżu szybu Gigant, Stawy w Biskupicach, Rozlewiska w Biskupicach, Oczka wodne koło stacji Zabrze-Północ, Fragment doliny Kłodnicy), inne (łąki przy torach kolejowych w Maciejowie, Dolina Potoku Bielszowickiego (Kochłówki) w Kończycach,).
- zarejestrowane miejsca rozrodu płazów, gadów i niektórych ptaków – proponowane do objęcia ochroną w formie użytków ekologicznych.

Zaprezentowany w omawianej części **Opracowania ekofizjograficznego (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)**, opis obiektów i obszarów przyrodniczo cennych, charakteryzuje się wysokim poziomem szczegółowości. Wykazano tu zarówno wartość przyrodniczą opisywanych struktur, znaczenie ekologiczne oraz ich lokalizację. Zauważa się, iż od momentu sporządzenia analizowanego opracowania, na terenie miasta Zabrze, nie powołano nowych form ochrony przyrody – wskazywanych w opracowaniach archiwalnych, w tym analizowanym opracowaniu ekofizjograficznym.

Powołanie nowych obszarów i obiektów chronionych, wydaje się zasadne zarówno ze względów ekologicznych, jak i społecznych. W mieście o tak wysokim stopniu urbanizacji i przemysłowej historii, szczególnie ważne jest zachowanie terenów o wysokiej wartości przyrodniczej, które nie tylko pełnią istotne funkcje ekologiczne, takie jak np. ochrona bioróżnorodności, regulacja mikroklimatu czy retencja wód, ale także mogą służyć mieszkańcom jako miejsca rekreacji, wypoczynku oraz edukacji przyrodniczej. Warto podkreślić, że proponowane do ochrony obiekty i obszary, były już wskazywane w archiwalnych opracowaniach przyrodniczych, jednak dotychczas nie podjęto działań w kierunku ich formalnego ustanowienia. Z tego względu zasadne jest ponowne rozpatrzenie tych propozycji, zwłaszcza w kontekście aktualnych uwarunkowań środowiskowych i przestrzennych miasta. Przed objęciem ochroną warto jednak zweryfikować aktualną wartość przyrodniczą tych terenów, co pozwoli na świadome i uzasadnione decyzje dotyczące ich przyszłego statusu.

2.13. WALORY KRAJOBRAZOWE I ICH OCHRONA PRAWNA

W przedmiotowym rozdziale w **Opracowaniu ekofizjograficznym (Warunki ekofizjograficzne miasta Zabrze)** omówiono walory krajobrazowe Miasta Zabrze w odniesieniu do form pokrycia terenu z uwzględnieniem parków miejskich, skwerów, ogrodów, zieleńców, jak również Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych (ESOCH) na terenie Miasta Zabrze i korzyści ekologicznych. Treść rozdziału można uznać za aktualną, przy czym w zakresie form ochrony przyrody, korzyści ekologicznych czy też wartościowych obszarach przyrodniczych należy mieć na uwadze treść przytoczoną w niniejszym (aktualnym) opracowaniu.

W zakresie walorów krajobrazowych i ich ochrony prawnej należy przytoczyć wyniki Audytu krajobrazowego. Na mocy Uchwały nr 429/66/VII/2025 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 05.03.2025 r. pod obrady Sejmiku Województwa Śląskiego został skierowany projekt Audytu krajobrazowego województwa śląskiego.

Podstawę prawną sporządzenia Audytu krajobrazowego województwa śląskiego stanowi:

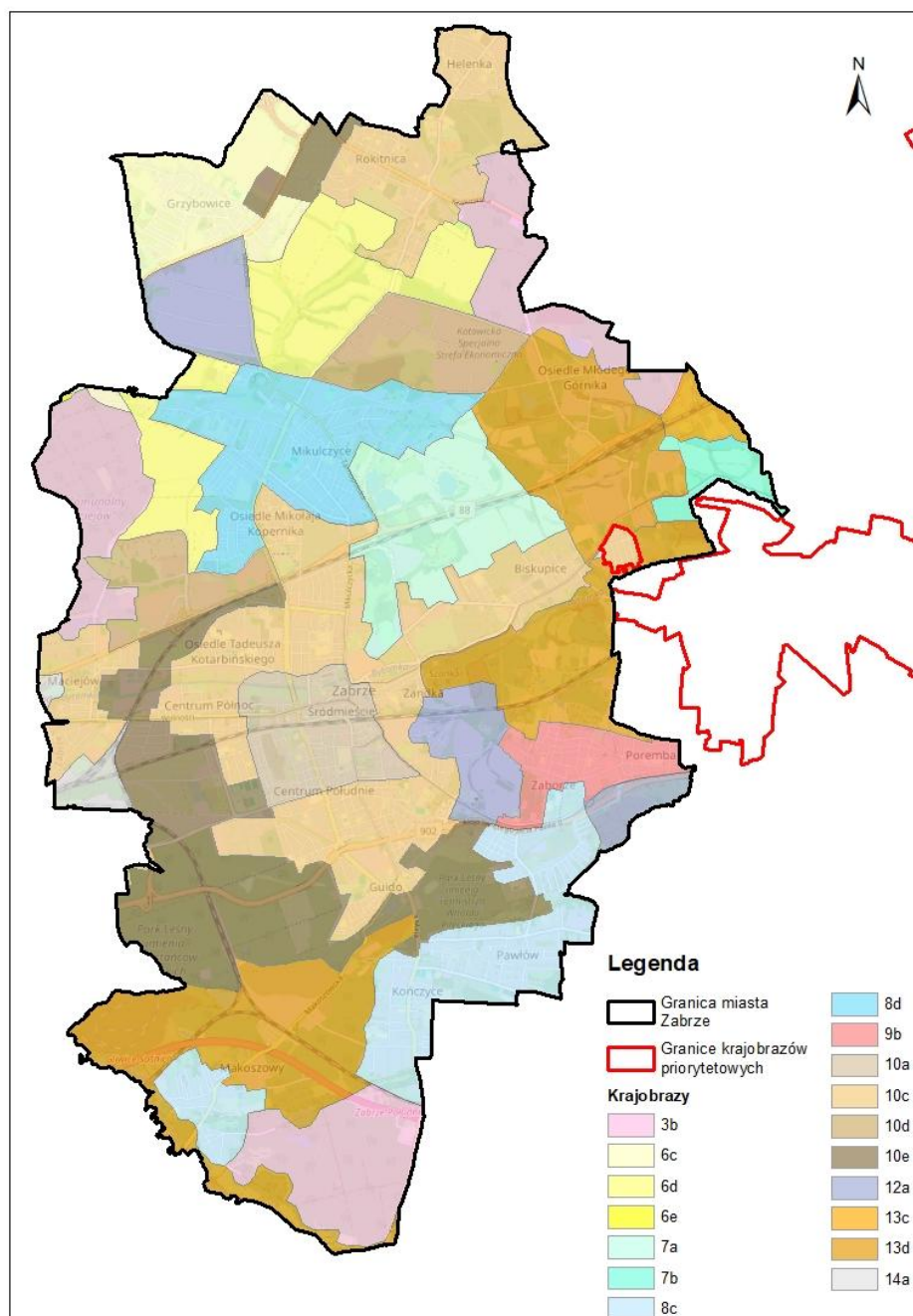
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (dalej ustawa), w której zgodnie z art. 38 organy samorządu województwa sporządzają audyt krajobrazowy.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 394) wraz z nowelizacją z 2022 r., które jest aktem wykonawczym określającym szczegółowy zakres i sposób sporządzania audytu krajobrazowego.

Audyt krajobrazowy obejmuje obszar województwa śląskiego. Jego celem jest identyfikacja krajobrazów występujących na terenie województwa, określenie ich cech charakterystycznych, ocena ich wartości oraz wskazanie krajobrazów priorytetowych. Dokument zawiera również rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania oraz ochrony krajobrazów priorytetowych, a także obszarów objętych ochroną przyrodniczą i kulturową zgodnie z art. 38a ust. 3 pkt 2 ustawy. Opracowanie identyfikuje potencjalne zagrożenia mogące wpłynąć na zachowanie krajobrazów priorytetowych oraz wskazuje działania służące ich ochronie i zrównoważonemu rozwojowi. Wskazano także lokalne formy architektoniczne charakterystyczne dla wybranych krajobrazów priorytetowych, które podkreślają unikalny charakter regionu.

Jak wynika z danych przestrzennych przyjętego Audytu, na terenie miasta Zabrze wyraźnie zaznacza się znaczne zróżnicowanie przestrzenne i rozmieszczenie różnych typów krajobrazów:

- Krajobrazy klasy 3b. Z przewagą siedlisk lasowych zlokalizowane są przy zachodniej, północno-wschodniej i południowej granicy miasta,
- Krajobrazy klas 6c. Z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących małe pola, 6d. Z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości oraz 6e. Z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk zgrupowane są głównie w północnej i północno-zachodniej części miasta,
- Krajobrazy klas 7a. Z przewagą terenów porolnych i 7b. Podmiejskie występują w środkowej i wschodniej części miasta,
- Krajobrazy klas 8c. Miejscowości o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim oraz 8d. Zróżnicowana typologicznie i przestrzennie zabudowa o charakterze wiejskim są bardziej rozrzucone na terenie miasta (część centralna i południowa miasta),
- Krajobraz klasy 9b. Miejscowości o charakterze współczesnym identyfikuje się w części środkowo-wschodniej miasta,
- Krajobrazy klas 10a. Zespoły urbanistyczne o zachowanych założeniach historycznych, 10c. Obszary zabudowy mieszkaniowej, 10d. Wielkie centra handlowe, logistyczne i składowo-magazynowe oraz 10e. Tereny sportowo-rekreacyjne są najliczniej reprezentowane w granicach miasta,
- Krajobrazy klasy 12a. Duże kompleksy przemysłowe znajdują się zarówno w zachodniej jak i we wschodniej części miasta,
- Krajobrazy klas 13c. Tereny czynnej eksploatacji podziemnej, 13d. Tereny zakończonej eksploatacji podziemnej identyfikuje się we wschodniej i w południowej części miasta,
- Krajobrazy klasy 14a. Węzły komunikacyjne i transportowe zlokalizowane są w środkowo-zachodniej części miasta.

Na terenie miasta wskazano jeden krajobraz priorytetowy - Osiedle Borsig zlokalizowane w wschodniej części miasta. Ponadto stycznie do wschodniej granicy miasta przebiega granica innego krajobrazu zakwalifikowanego jako priorytetowy –na terenie miasta Ruda Śląska.

Rysunek 6 Krajobrazy zidentyfikowane na terenie miasta Zabrze

2.14. JAKOŚĆ ŚRODOWISKA I JEGO ZAGROŻENIA

W analizowanym rozdziale, opisano stan środowiska na terenie Zabrze, określając je jako ukształtowane przez człowieka, w tym jego działalność przemysłową i rolniczą, ale także charakteryzujące się obecnością cennych elementów przyrodniczych. Wymienia się tu główne czynniki wpływające na stan środowiska, w tym obejmujące źródła zanieczyszczeń takie jak: zrzuty ścieków komunalnych, zanieczyszczenia komunikacyjne z drogi DK78, DK94 i autostrady A4, niską emisję zanieczyszczeń z palenisk domowych, wysoką emisję z zakładów przemysłowych, zanieczyszczenia rolnicze, składowiska odpadów górniczych. Powyższe informacje uznaje się za aktualne.

Jakość powietrza

Niniejszą część rozdziału uzupełnia się o następujące informacje:

- Stan jakości powietrza atmosferycznego, należy odnieść do najnowszych danych, prezentowych w ramach opracowania pn. *Roczna ocena jakości powietrza w województwie śląskim – raport wojewódzki za rok 2023, wykonany przez GIOŚ (Departament Monitoringu Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Katowicach)*. Jak wynika z cytowanego raportu. Ocena roczna z uwagi na ochronę zdrowia zakwalifikowała obszar strefy aglomeracji górnośląskiej, do klasy C, co oznacza, że poziomy stężenia przekraczają wartość dopuszczalną powiększoną o margines tolerancji. Odnotowano przekroczenia stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ i dwutlenku azotu (przytoczone dane zaprezentowano w formie tabelarycznej w rozdziale 2.3 – Warunki klimatyczne i topolimatyczne);
- Dla terenu województwa śląskiego, został przyjęty nowy dokument programu ochrony powietrza, tj. Program ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego, przyjęty Uchwałą Nr VI/62/8/2023 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 20 listopada 2023 r.

Pozostałe informacje zawarte w analizowanej części rozdziału uznaje się za aktualne.

Jakość wód podziemnych

Prezentowane w niniejszej części rozdziału informacje, dotyczące Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd), uznaje się za nieaktualne. Zgodnie z obowiązującym podziałem kraju na JCWPd, miasto Zabrze położone jest w zasięgu dwóch JCWPd. Przeważająca część analizowanego terenu, należy do JCWPd nr 129 i kodzie PLGW 6000129. Północno – wschodnia część terenu położona jest w zasięgu JCWPd nr 128 i kodzie PLGW 2000128. W rozdziale 2.5 – Wody podziemne, przedstawiono ich charakterystykę – zgodnie z informacjami prezentowanymi w *Aktualizacji Planu Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Odry* oraz kartami charakterystyk dla JCWPd. Podano informacje na temat stanu JCWPd, w tym stanu ilościowego i chemicznego, określono presje determinujące stan JCWPd, cel środowiskowy, ocenę ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych oraz określono wyznaczone odstępstwa od celów środowiskowych.

Jakość wód powierzchniowych

Prezentowane w niniejszej części rozdziału informacje, dotyczące Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP), uznaje się za nieaktualne. Zgodnie z obowiązującym podziałem kraju na JCWP, miasto Zabrze położone jest w zasięgu zlewni pięciu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP):

- Północno – wschodnia część miasta należy do zlewni JCWP o nazwie „Brynica Drama od źródeł do zb. Dzierżno Małe” (PLRW 600006116673);
- Przeważająca część terenu miasta, obejmująca tereny położone w jego północnej części, należy do zlewni JCWP o nazwie „Bytomka” (PLRW 60000611649);
- Południowa część terenu miasta należy do zlewni JCWP o nazwie „Kłodnica od Promnej do zb. Dzierżno Duże” (PLRW 6000061165739);
- Niewielki, południowo - wschodni fragment terenu miasta, należy do zlewni JCWP o nazwie „Kłodnica od źródeł do Promnej” (PLRW 600006116159);
- Niewielki, południowo - zachodni terenu miasta, należy do zlewni JCWP o nazwie „Jasienica” (PLRW 6000064478).

W rozdziale 2.4 – Wody powierzchniowe, przedstawiono ich charakterystykę – zgodnie z informacjami prezentowanymi w *Aktualizacji Planu Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Odry* oraz kartami charakterystyk dla JCWP. Podano informacje na temat cieków istotnych z punktu widzenia JCWP, statusu JCWP, stanu bądź potencjału ekologicznego, stanu chemicznego, stanu ogólnego, określono rodzaje presji determinujących stan wód w obrębie JCWP, cel środowiskowy, ocenę ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych oraz określono wyznaczone odstępstwa od celów środowiskowych.

Zagrożenie powodziowe

W analizowanej części rozdziału, omówiono problematykę zagrożenia powodziowego oraz możliwości wystąpienia powodzi lokalnych (podtopień), na terenie miasta Zabrze. Wykazano, że w granicach miasta, wyznacza się obszary zagrożenia powodziowego, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi Q10% (raz na 10 lat), na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi Q1% (raz na 100 lat) oraz na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi Q0,2% (raz na 500 lat) – od rzeki Kłodnicy oraz Bytomki. Wskazane w analizowanym opracowaniu ekofizjograficznym obszary powodziowe, zasadniczo pokrywają się z obszarami wskazanymi w treści Map Zagrożenia Powodziowego (MPZ)¹⁰ z 2022 r., a ewentualne różnice zasięgu terenów zagrożonych powodzią nie są znaczące. Przeprowadzona w omawianej części rozdziału analiza jest szczegółowa i wyczerpująca, a jej ustalenia pozostają aktualne.

Na rysunku nr 7 przedstawiono zasięgi obszarów zagrożenia powodzią, na podstawie danych Map Zagrożenia Powodziowego (MPZ) z 2022 r.

Zagrożenie falą awaryjną

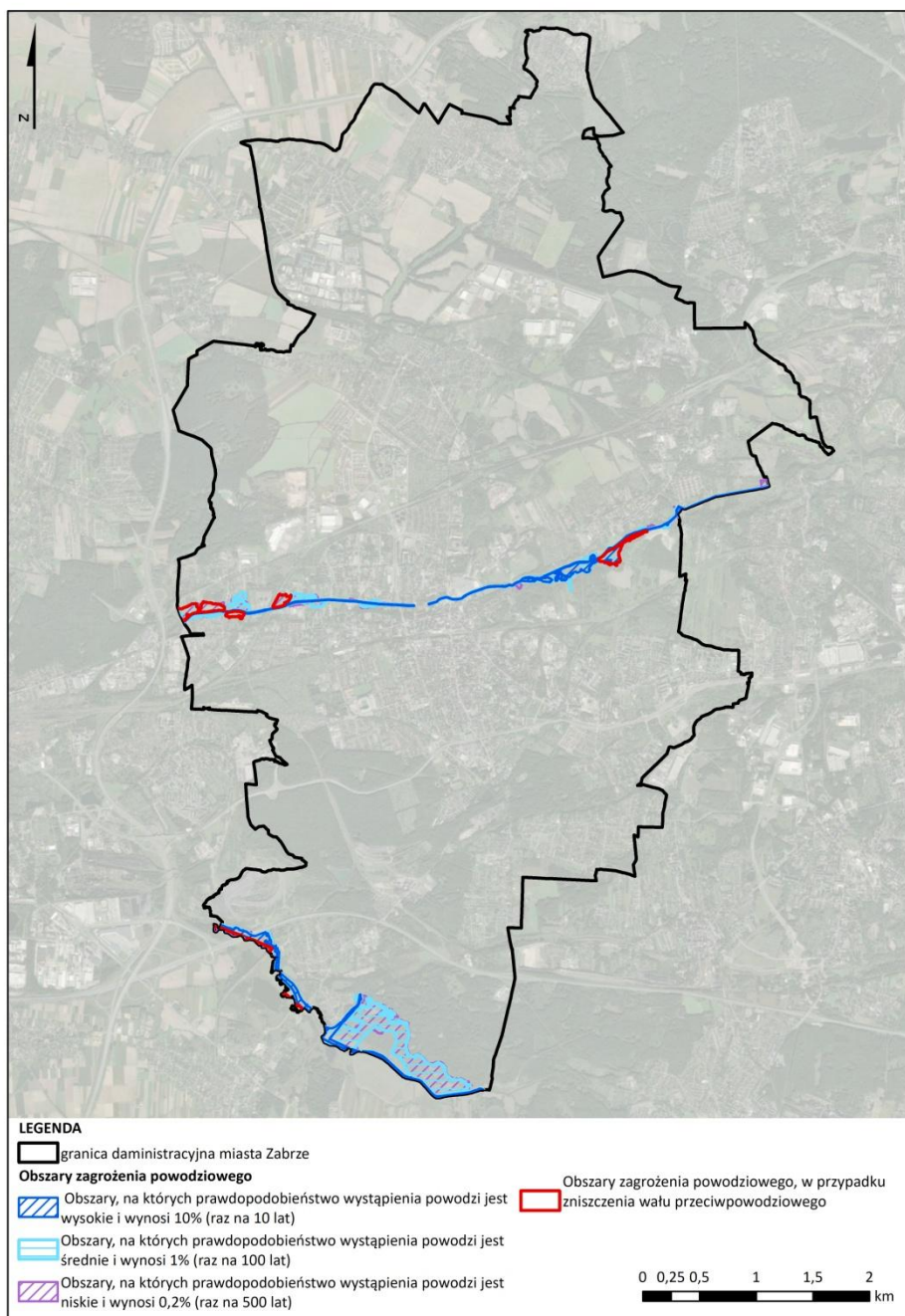
W analizowanej części rozdziału, omówiono problematykę zagrożenia falą awaryjną. Na terenie miasta Zabrze, występują tereny, które mogą ulec zalaniu, na skutek przerwania wałów przeciwpowodziowych. Zgodnie z danymi, prezentowanymi w treści Map Zagrożenia Powodziowego (MPZ - Obszary zagrożenia powodziowego dla rzek w przypadku zniszczenia wału przeciwpowodziowego)¹¹ z 2022 r., obszary te wyznacza się zarówno w rejonie rzeki Kłodnicy, jak również rzeki Bytomki. Obejmują one niewielkie powierzchnie terenu, zlokalizowane w rejonie południowej granicy miasta (dla rzeki Kłodnicy) oraz tereny położone w rejonie ul. Kondratowicza, Grunwaldzkiej oraz Młyńskiej (dla rzeki Bytomki).

Na rysunku nr 7 przedstawiono zasięg obszarów zagrożenia powodzią – przypadku zniszczenia wału przeciwpowodziowego, na podstawie danych Map Zagrożenia Powodziowego (MPZ) z 2022 r.

¹⁰ <https://dane.gov.pl/> (dostęp: 17.03.2025 r.)

¹¹ <https://dane.gov.pl/> (dostęp: 17.03.2025 r.)

Rysunek 7 Zasięg obszarów zagrożenia powodzią na terenie miasta Zabrze, na podstawie danych Map Zagrożenia Powodziowego (MPZ) z 2022 r.

Zagrożenie radiologiczne

W analizowanej części rozdziału, opisano zagadnienia związane z promieniotwórczością oraz wykazano zagrożenia radiologiczne dla terenu miasta Zabrze. Omówiono wpływ składowania odpadów pogórnich i energetycznych, w kontekście podwyższonej zawartości substancji promieniotwórczych, powodujących wzrost promieniotwórczości. Dodatkowo zwrócono uwagę na obecność radonu, gazu promieniotwórczego. Wskazano konieczność wypracowania metod zarządzania składowiskami odpadów, aby ograniczyć ich negatywny wpływ na środowisko i zdrowie ludzi. Podkreślono również, że odpady bywają wykorzystywane w rekultywacji terenów

i budownictwie, co może prowadzić do rozprzestrzeniania pierwiastków promieniotwórczych. Zalecono odpowiednie środki ochrony, w tym np. unikanie zabudowy mieszkaniowej na w/w terenach oraz systematyczne monitorowanie poziomu radonu w budynkach. Analiza zagadnienia prezentowanego w niniejszej części rozdziału, została przeprowadzona szczegółowo i wyczerpująco, w związku z powyższym, nie stwierdza się konieczności jej uzupełnienia.

Zagrożenie osiadaniem

W niniejszej części rozdziału, wskazano, iż na terenie miasta Zabrze przewiduje się prowadzenie eksploatacji górniczej, mogącej skutkować osiadaniem powierzchni terenu. Wskazano, iż przewidywana eksploatacja górnicza na terenie miasta, obejmuje obszary położone w obrębie obszaru i terenu górniczego „Gigant I” oraz obszaru i terenu górniczego „Bobrek-Miechowice 2”, których użytkownikiem jest Zakład Górniczy „Siltech” – spółka prywatna z terminem ważności koncesji do końca 2023 r. Prognozowane wydobywanie spowoduje niewielkie zmiany powierzchni wywołane osiadaniem górniczymi nie przekraczającymi 0,5 m. Przedstawione wyżej wielkości osiadań górniczych terenu nie doprowadzą do przebudowy powierzchni topograficznej. Ważne koncesje na wydobywanie posiadają jeszcze WĘGLOKOKS KRAJ Sp. z o.o. (do 31.12.2050 r.) w obszarze górniczym „Bobrek-Miechowice 1” i PGG S.A. (do 31.12.2042 r.) w obszarze górniczym „Sośnica III”. Żaden z użytkowników nie planuje prowadzenia dalszej eksploatacji w obrębie granic miasta Zabrze.

Z uwagi na rok sporządzenia bazowego opracowania ekofizjograficznego, dane te wymagałyby uaktualnienia. W tym zakresie podmiotem właściwym do udzielenia tego typu danych są funkcjonujące na obszarze opracowania zakłady górnicze.

Zagrożenie powstawaniem zapadlisk

W niniejszej części rozdziału, wskazano, iż na w rejonach płytkiej eksploatacji górniczej na terenie miasta Zabrze, istnieje realne zagrożenie dla powierzchni topograficznej. Zagrożenie to jest szczególnie duże w obrębie prowadzonej dalej eksploatacji współczesnej. Wskazuje się, że płytka eksploatacja górnicza, może skutkować pojawieniem się deformacji nieciągłych na powierzchni terenu, w tym np. zapadlisk oraz podkreśla się, iż zasięgi znanych płytkich wyrobisk nie są w pełni udokumentowane, a tym samym wskazuje się na potrzebę prowadzenia dalszych badań geofizycznych. W Zabrzu płytka eksploatacja węgla kamiennego koncentruje się głównie w centralnej i południowej części miasta, zwłaszcza w rejonach OG „Zabrze I” i dawnej KWK „Pstrowski”. Występuje tam na głębokości 30–40 m, a wzdłuż doliny Bytomki do 40 m. W części północnej miasta ryzyko powstania deformacji nieciągłych jest mniejsze, przede wszystkim z uwagi na większą głębokość eksploatacji (ok. 95 m) i grubszą warstwę osadów stanowiących nadkład. Dodatkowo na terenie Biskupic, tj. we wschodniej części miasta, tereny płytkiej eksploatacji, związane są z wydobywaniem rud cynku i ołowiu (na głębokościach 17–28 m). Całkowita powierzchnia terenów dotkniętych płytką eksploatacją w Zabrzu to ok. 15% obszaru miasta.

Jak wykazano w analizowanym opracowaniu ekofizjograficznym, na terenach objętych płytką eksploatacją górniczą, istnieje ryzyko wystąpienia deformacji nieciągłych powierzchni. Dlatego przed realizacją nowych inwestycji konieczne jest określenie geotechnicznych warunków posadowienia obiektów budowlanych, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Zagrożenie osuwiskami

W niniejszej części rozdziału, wskazano, iż na terenie Zabrze w obrębie stoków naturalnych nie występują warunki do tworzenia się osuwisk (osuwania się mas ziemnych). Informacje te potwierdza się, w oparciu o dane prezentowane przez Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy w ramach Systemu Osłony Przeciwosuwiskowej¹². Ponadto, wskazuje się, że zjawiska takie mogą jedynie zachodzić w obrębie sztucznie utworzonych stoków (krawędzie piaskowni, hałdy), na których nie przeprowadzono jeszcze właściwej rekultywacji. Powyższe informacje uznaje się za aktualne.

¹² <https://geoportal.pgi.gov.pl/> (dostęp: 17.03.2025 r.)

3. DIAGNOZA STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA

3.1. OCENA ODPORNOŚCI ŚRODOWISKA NA DEGRADACJĘ I ZDOLNOŚĆ DO REGENERACJI

Weryfikacja treści rozdziału pozwala na stwierdzenie, iż zasadniczo jest on zgodny ze stanem aktualnym, a ocena odporności środowiska na degradację i zdolność do regeneracji są poprawne. Zaznacza się jednak, iż na obszarach, gdzie w dalszym ciągu realizowana jest intensywna gospodarka surowcowa, produkcyjna czy przemysłowa oraz na obszarach przekształcanych w kierunku mieszkaniowym czy usługowym a także infrastruktury komunikacyjnej czy technicznej, odporność środowiska jest stale zmniejszana i pogarszana, a zdolność do regeneracji zatracana.

Podtrzymuje się stwierdzenie, że w sytuacji Zabrze właściwe byłoby dokonanie kompleksowej waloryzacji środowiska i określenie przyszłych strategicznych kierunków kształtowania środowiska, którym mogłyby być podporządkowane prowadzone procesy rewaloryzacyjne. Należy przy tym pamiętać, iż na terenie Zabrze w dalszym ciągu będzie prowadzona gospodarka i zasiedlanie obszaru a środowisko będzie ulegało dalszej antropogenizacji.

3.2. OCENA STANU OCHRONY I UŻYTKOWANIA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH

W niniejszym rozdziale poruszono problematykę stanu ochrony i użytkowania zasobów przyrodniczych na obszarze miasta Zabrze. Wskazuje się tu, że ochrona zasobów przyrodniczych, zależy głównie od ich rodzaju, a do najbardziej wykorzystanych zasobów, należy zaliczyć złoża węgla kamiennego, który był eksploatowany na terenie miasta na przestrzeni lat. W kontekście zasobów wód podziemnych, wskazuje się, że zostały one zasadniczo zbilansowane, a ich ochrona wymaga systemowych rozwiązań, na poziomie krajowym. Zaznacza się, że stan wód podziemnych ulega stopniowej poprawie, niemniej, z uwagi na liczne składowiska odpadów pogórnictwa i przemysłowych, jak również ze względu na warunki hydrometeorologiczne, możliwe są okresowe przekroczenia norm czystości wód. W niniejszej części rozdziału, wskazuje się ponadto na problem jakości wód powierzchniowych, który wynika przede wszystkim z uwarunkowań górniczych, jak i niewystarczającej infrastruktury kanalizacyjnej. Wskazuje się, że miasto podejmuje działania naprawcze. Kolejnym poruszonym zagadnieniem, jest kwestia poprawy jakości powietrza, gdzie wskazuje się na konieczność modernizacji systemów grzewczych, propagowanie odnawialnych źródeł energii oraz poprawę organizacji ruchu drogowego. Działanie te mogą przyczynić się do poprawy lokalnych uwarunkowań aerosanitarnych. Ostatnią kwestią poruszaną w tej części opracowania, jest potrzeba stworzenia projektu ochrony zasobów przyrody ożywionej na terenie miasta, w formie ekologicznego systemu obszarów chronionych. Zaznacza się, że taki projekt umożliwiłby zabezpieczenie terenów cennych przyrodniczo, poprzez ich identyfikację oraz określenie zasad ochrony. Podkreśla się istotę tego założenia, w szczególności w kontekście możliwości presji zabudowy na obszarach potencjalnie cennych przyrodniczo.

Podtrzymuje się tezy zawarte w niniejszej części opracowania, określające stan ochrony i użytkowania zasobów przyrodniczych, jak również wskazania dotyczące ochrony poszczególnych komponentów, w tym wód, powietrza czy przyrody ożywionej. Problematyka przekształcenia środowiska oraz wynikająca z procesów urbanizacji i industrializacji jego degradacja na terenie miasta Zabrze, wymaga kontynuacji bądź – w przypadku powołania systemu obszarów przyrodniczo cennych – wdrożenia działań, zmierzających do jego ochrony.

3.3. OCENA STANU ZACHOWANIA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH

Weryfikacja treści rozdziału pozwala na stwierdzenie, iż zasadniczo jest on zgodny (w głównym założeniu) ze stanem aktualnym, a ocena stanu zachowania walorów krajobrazowych odnosić się może również do współczesnego stanu. Oczywiście obserwowana jest dalsza modyfikacja krajobrazów, a miejscami również degradacja obszarów, jednak przyjmuje się, iż na ogół dostrzegalne są korzystniejsze zmiany zachodzące w zakresie walorów krajobrazowych. Przy czym postępująca realizacja terenów mieszkaniowych powinna być oceniana dwustronnie, tzn. z jednej strony dochodzi do degradacji terenów często do tej pory wolnych od zabudowy i nieprzekształconych znacząco, a z drugiej realizacja zabudowy często przyczynia się do uporządkowania obszarów, które niejednokrotnie stanowiły obszary zaniedbane i harmonizowaniu zabudowy.

Przy dalszych zamierzeniach planistycznych należy odnosić się do wyników *Audytu krajobrazu województwa śląskiego*.

3.4. OCENA ZGODNOŚCI DOTYCHCZASOWEGO UŻYTKOWANIA Z WARUNKAMI PRZYRODNICZYM

Rozdział omawia zgodność dotychczasowego użytkowania, które było realizowane z istniejącymi warunkami przyrodniczymi na terenie miasta Zabrze. Przyjmuje się za opracowaniem pierwotnym, iż zależność ta jest w zasadzie zgodna i adekwatna z uwarunkowaniami przyrodniczymi. Geneza jak i rozwój gospodarczy Zabrza był ściśle powiązany z zasobami naturalnymi obszaru i to ona, a więc częściowo warunki przyrodnicze, były filarami rozwoju miasta. Przy czym przyjmuje się, iż na drugą połowę XX. wieku przypadała wyjątkowo intensywna działalność przemysłowa, która nie zawsze odpowiednio uwzględniała także ochronę zasobów naturalnych, a tym samym warunków przyrodniczych. Powyższe wskazano w opracowaniu ekofizjograficznym wprost: Przemysłowo-górnictwo charakter obszaru nie sprzyjał jednak kształtowaniu się najbardziej odpowiedniego dla zachowania walorów środowiska kierunku zagospodarowania powierzchni. Dotychczasowa lokalizacja zakładów przemysłowych nie uwzględniała konieczności ochrony niektórych zasobów środowiska. Takim przykładem jest lokalizacja dużych zakładów przemysłowych na obszarach pokrytych glebami dobrej jakości (np. tereny przemysłowe między Mikulczycami i Grzybowicami). Stan taki prowadzi do degradacji i zmniejszenia zasobów dobrych gleb. Podobna sytuacja występuje w dolinie Kłodnicy, gdzie znaczne powierzchnie gleb pochodzenia organicznego zostały utracone na skutek zasypania hałdami lub tzw. hałdowalami.

3.5. OCENA CHARAKTERU I INTENSYWNOŚCI ZMIAN ZACHODZĄCYCH W ŚRODOWISKU

W analizowanym rozdziale, zwrócono uwagę na fakt, że środowisko naturalne miasta Zabrze, od lat podlega antropopresji, która w sposób znaczący zwiększyła się wraz z odkryciem oraz eksploatacją złóż surowców naturalnych. Działalność człowieka spowodowała trwałe zmiany w strukturze przyrodniczej miasta, a w stanie obecnym środowisko wykazuje cechy niestabilności. Wskazuje się tu ponadto, że podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska, przyczynia się do stopniowej jego poprawy, w szczególności do poprawy jakości wód powierzchniowych czy powietrza. W przypadku komponentów takich jak wody podziemne czy grunty, przywrócenie stanu pierwotnego jest zasadniczo nie możliwe. Dotyczy to np. poziomu wód gruntowych oraz struktury glebowej.

W kontekście zmian zachodzących w środowisku, dodaje się, iż na terenie miasta, jak również na terenie całego regionu, obserwowane jest zjawisko rozprzestrzeniania się gatunków roślinności inwazyjnej, w tym nawłoci – kolonizującej m.in. powierzchnie nieużytków, w rejonie których zaprzestano prowadzenia gospodarki rolniczej bądź nieużytków poprzemysłowych, czy rdestowców, kolonizujących głównie siedliska o wyższej wilgotności podłoża, w tym np. doliny rzeczne. Obce gatunki inwazyjne, stanowią poważne zagrożenie dla rodzimej flory oraz fauny, powodując spadek bioróżnorodności czy zmiany w łańcuchu troficznym. Mogą także niekorzystnie wpływać na warunki podłoża, uszkadzać infrastrukturę czy wpływać niekorzystnie na stan zdrowia osób uczulonych alergicznie. W przypadku roślin inwazyjnych, za szczególnie istotne uznaje się ich usuwanie, jak również

gospodarowanie powierzchnią – tam gdzie jest to możliwe, w sposób ograniczający możliwość kolonizacji przez rośliny inwazyjne.

W kontekście pozostałych kwestii poruszanych w omawianym rozdziale, stwierdza się, że są one zasadne i nie wskazuje się konieczności uzupełnienia.

3.6. OCENA STANU ŚRODOWISKA, ZAGROZEŃ I MOŻLIWOŚCI ICH OGRANICZENIA

W niniejszym rozdziale stwierdza się, że stan środowiska na terenie miasta jest niezadawalający, a kwestia ta odnosi się przede wszystkim do jakości wód powierzchniowych. Wskazuje się ponadto, że pewne ograniczenie bądź eliminacja części zagrożeń środowiska są możliwe przez realizację określonych przedsięwzięć. W kontekście wód powierzchniowych dotyczy to wdrożenia odpowiednich rozwiązań z zakresu gospodarki ściekowej, w kontekście poprawy jakości powietrza – rozwiązań z zakresu gospodarki ciepłowniczej, jak również ochrony dolin rzecznych i tym samym gruntów organicznych przed zainwestowaniem czy realizacji zadrzewień śródpolnych, w rejonie terenów otwartych, położonych w północnej części miasta. Podkreśla się także, że istotną kwestią w kontekście ograniczenia degradacji środowiska, jest zagospodarowanie terenów pogórnich oraz przemysłowych, w tym możliwe ich uzdatnienie pod nowe budownictwo.

Kwestie omówione w analizowanym rozdziale, odzwierciedlają stan rzeczywisty i zasadniczo nie wskazuje się konieczności ich uzupełnienia.

Wartym wspomnienia jest fakt, że w odniesieniu do wskazywanej w opracowaniu ekofizjograficznym konieczności zagospodarowania terenów przemysłowych, miasto Zabrze, takie czynności podejmowało. W ramach projektu pn. Rekultywacja terenów w rejonie rzeki Bytomki na obszarze gminy Zabrze, zrealizowanym w latach 2012 – 2015, zrehabilitowano 10 terenów o łącznej powierzchni ponad 180 ha na terenie miasta, a tym samym utworzono miejsca dostępne dla mieszkańców z możliwością wykorzystania ich w celach edukacyjnych i rekreacyjnych. Podejmowane prace miały również na celu zwiększenie wartości ekologicznej obszarów. Projektem zostały objęte następujące tereny: nieużytek w Zabrzu Maciejowie (okolice boiska Orlik), nieużytek w Zabrzu Maciejowie (na północ od ul. Nad Kanałem), wyrobisko po eksploatacji gliny w rejonie Ogrodu Botanicznego, zwałowisko odpadów hutniczych przy ul. Bytomskiej i Hagera, zwałowisko odpadów wydobywczych – hałda „Ruda”, zwałowisko odpadów wydobywczych przy ul. Trębackiej, teren byłej koksowni „Concordii” w rejonie ul. Hagera, stawy zapadliskowe w rejonie ul. Tarnopolskiej oraz dwa dodatkowe tereny: zwałowisko odpadów wydobywczych przy ul. Trębackiej i teren byłej koksowni „Concordii” w rejonie ul. Hagera¹³.

4. PROGNOZA DALSZYCH ZMIAN W ŚRODOWISKU POD WPŁYWEM DOTYCHCZASOWEGO UŻYTKOWANIA

Rozdział wskazuje na kluczowe, ogólne i ponadczasowe aspekty dotyczące prognozowania dalszych zmian w środowisku pod wpływem dotychczasowego użytkowania. Jak wskazano w opracowaniu bazowym: Z uwagi na utrwalenie się na znacznym obszarze Miasta istniejącego układu funkcjonalno-przestrzennego dalsze zmiany w środowisku będą zachodziły bardzo powoli. Stopniowej degradacji będą ulegały zasoby wód podziemnych, do których przedostawać się będą zanieczyszczenia z wód powierzchniowych. Istniejąca tendencja do osuszania terenów rolniczych będzie prowadzić do obniżania poziomu wód podziemnych.

Uwagę zwrócono ponadto na problem zaśmiecania obszaru przypadkowymi odpadami – powstawanie dzikich wysypisk oraz na dynamikę zmian na obszarach, gdzie realizowana jest eksploatacja górnicza (całokształt skutków eksploatacji).

W tym zakresie należałoby zwrócić uwagę na konieczność przestrzegania przepisów dotyczących ochrony środowiska i przyrody a także respektowanie właściwych powierzchni biologicznie czynnych, co mogłoby nieznacznie poprawić sytuację terenów nowo realizowanych.

---

¹³ <https://miastozabrze.pl/>

5. PRZYRODNICZE PREDYSPOZYCJE DO KSZTAŁTOWANIA STRUKTURY FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNEJ

W niniejszym rozdziale zawarto wskazania dotyczące kształtowania struktury funkcjonalno – przestrzennej miasta, przy uwzględnieniu zasobów naturalnych oraz procesów zachodzących w środowisku. Wskazuje się, że do obszarów pełniących istotne funkcje przyrodnicze należy zaliczyć powierzchnie zwartych kompleksów leśnych, powierzchnie łąk dolinnych i łągów w dolinach rzecznych oraz powierzchnie rolnicze (w tym z zabudową rozproszoną), natomiast najniższą rangę przyrodniczą nadaje się obszarom zwartej zabudowy miejskiej oraz terenom przemysłowym i komunikacyjnym. Podkreślono tu, że dalszy rozwój miasta, winien uwzględniać oraz obejmować ochroną tereny i zasoby, takie jak zasoby wód podziemnych i powierzchniowych, zasoby glebowe oraz zasoby przyrody żywej (kompleksy leśne, leśno-łąkowe).

W analizowanym rozdziale, za szczególnie istotne uznaje się wskazania dotyczące możliwości zrównoważonego rozwoju miasta, przy uwzględnieniu kwestii takich jak: ochrona zasobów przyrody żywej poprzez tworzenie prawnych form ochrony, ograniczenie tworzenia wieloprzestrzennych powierzchni zabudowanych tylko do istniejących już dzielnic, które powinny tworzyć lokalne centra osadnicze, lokalizacja terenów mieszkaniowych poza bezpośrednim sąsiedztwem terenów przemysłowych i terenów tranzytowo-komunikacyjnych czy lokalizacja nowych terenów uciążliwej działalności gospodarczej, na terenach już silnie przekształconych antropogenicznie, np. terenach poprzemysłowych, w tym pogórnich.

W analizowanym rozdziale poruszono kluczowe kwestie dotyczące przyszłego kształtowania struktury funkcjonalnej i przestrzennej miasta, a treść w nim zawarta została jasno i precyzyjnie sformułowana i nie wymaga dodatkowych uzupełnień. Uwzględnienie zawartych w rozdziale wskazań w procesie planowania przestrzennego, umożliwi rozwój gospodarczy miasta, jednocześnie zapewniając ochronę zasobów przyrodniczych i minimalizując negatywny wpływ na środowisko.

6. UWARUNKOWANIA EKOFIZJOGRAFICZNE DLA POTRZEB ZMIAN W PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Analizę niniejszego rozdziału przeprowadzono poprzez dodanie oceny do tekstu pierwotnego, zacytowanego z obowiązującej dotychczas ekofizjografii.

A. Dalszy rozwój obszaru powinien odbywać się w oparciu o istniejącą strukturę funkcjonalno-przestrzenną Miasta:

- 1) funkcja mieszkaniowa o dużej intensywności zabudowy powinna być realizowana w obrębie obszarów dotychczas zainwestowanych i zabudowanych (w tym: tereny poprzemysłowe i nieużytki); dążyć do rozwoju zabudowy niskiej (jednorodzinnej, willowej) na peryferiach dzielnic -poszczególne dzielnice powinny stanowić wyraźnie wyodrębnione jednostki z własnym centrum; ograniczyć budownictwo mieszkaniowe w pobliżu szlaków komunikacyjnych z ruchem tranzytowym – **PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI**;
- 2) funkcje przemysłowa i usług centrotwórczych o dużej intensywności i powierzchni zabudowy powinny być realizowane w obrębie obszarów dotychczas zainwestowanych i zabudowanych (tereny poprzemysłowe i nieużytki) - dążyć do ponownego zagospodarowania terenów poprzemysłowych; tereny przemysłowe lokalizować w strefach przylegających do szlaków komunikacyjnych z ruchem tranzytowym– **PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI**;
- 3) funkcja wypoczynkowo-rekreacyjna powinna być realizowana w oparciu o istniejące i tworzone w tym celu tereny wypoczynkowo-rekreacyjne położone w obrębie obszarów leśnych, w pobliżu zbiorników wodnych, projektowanych obszarów chronionych (zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) i przyrodniczo cennych, w tym także rozległych powierzchni parkowych na południu Miasta. Ważnym elementem są tu także trasy rowerowe i ścieżki edukacyjne umożliwiające poznawanie osobliwości krajobrazowo-przyrodniczych Miasta; w tym celu należy wykorzystać istniejące opracowania przyrodnicze– **PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI**;

- 4) funkcja rolnicza o charakterze uzupełniającym (tymczasowym) jest funkcją zanikającą na obszarze Miasta i powinna być realizowana na obszarach dotychczas rolniczych w obrębie dawnych wsi; dążyć do oddzielenia zabudowy gospodarczej gospodarstw rolniczych od zwartej zabudowy mieszkaniowej– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 5) kompleksy leśne na terenie Zabrza sprzyjają prowadzeniu gospodarki leśnej; w skali Miasta jest to funkcja uzupełniająca– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI.

B. Potrzebie zapewnienia prawidłowego funkcjonowania środowiska i zachowania różnorodności biologicznej powinny być podporządkowane:

- 1) tereny leśne, na których należy ograniczyć przejmowanie gruntów na inne cele niż związane z gospodarką leśną– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 2) obszary den dolinnych, na których należy ograniczyć wprowadzanie zabudowy kubaturowej; wolne od zabudowy należy pozostawić strefy zagrożenia powodziowego i narażone na podtopienia; tereny te spełniają ważną funkcję jako korytarze migracyjne umożliwiające wewnętrzną penetrację obszaru przez różne gatunki– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 3) tereny otwartych powierzchni wodnych i ich obrzeży (podmokłości i ewentualne zalewiska w nieckach z osiadań górniczych), w pobliżu których nie należy lokalizować zabudowy kubaturowej– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 4) ważną rolę w funkcjonowaniu ekosystemów pełnią obszary podmokłe i zbiorniki wodne (także te powstałe w nieckach z osiadań górniczych), na których należy w miarę możliwości ograniczyć melioracje a w przypadku części zbiorników pozostawić je bez zmian– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 5) przyrodniczo cenne obszary chronione i proponowane do ochrony, na których należy przestrzegać wprowadzonych ograniczeń– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 6) pasy zieleni wysokiej realizowane wzdłuż ciągów komunikacyjnych wewnątrz stref zabudowy miejskiej oraz wzdłuż dolin rzecznych i mniejszych cieków– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 7) tereny zieleni miejskiej; dążyć do zwiększania powierzchni terenów o charakterze parkowym przekształcając w tym celu tereny nie użytków przemysłowych zwłaszcza w rejonach o dużym zagęszczeniu zabudowy mieszkaniowej w rejonie Centrum– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI.

C. Ograniczenia wynikające z konieczności ochrony zasobów środowiska lub występowania uciążliwości i zagrożeń ze strony środowiska:

- 1) z zabudowy należy bezwzględnie wyłączyć obszary zalesione:
  - zwarty kompleks lasów stanowi ważny element ekosystemu, obszar źródliskowy wielu potoków;
  - lasy i zarośla łęgowe stanowią ważny element ekosystemu, miejsce występowania wielu gatunków chronionych i rzadkich;
  - przestrzegać zachowania odległości 50 m między terenami przeznaczonymi pod budownictwo a ścianą lasu– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 2) z zabudowy należy bezwzględnie wyłączyć dna dolin rzecznych:
  - dna dolin stanowią ważny element ekosystemu, mają znaczenie dla bioróżnorodności;
  - są obszarami występowania trwałych zbiorowisk roślinnych (łąki), pozwalają na zachowanie i rozwój wielu gatunków chronionych i rzadkich;
  - stanowią drogi migracji gatunków – lokalne lub regionalne korytarze ekologiczne;
  - są drogami spływu wód opadowych, także powodziowych – w tym zakresie, mimo braku umocowania prawnego, są równoznaczne z obszarami szczególnego zagrożenia powodzią;
  - występują w nich często gleby organiczne;
  - występują w nich niekorzystne warunki topoklimatyczne;
  - płytki i zmienny poziom wód gruntowych utrudniają budownictwo– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 3) nie lokalizować zabudowy kubaturowej w dnach suchych dolin:

- doliny te w przypadku wystąpienia opadów nawałnych mogą prowadzić znaczne ilości wody opadowej, co może generować znaczne straty – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

4) nie lokalizować zabudowy kubaturowej w zasięgu zalewów powodziowych i podtopień:

- na mapie zaznaczono zasięg obszaru szczególnego zagrożenia powodzią o prawdopodobieństwie wystąpienia 1 % i 10 % (zakaz bezwzględny na podstawie *Prawa wodnego*) – dotyczy rejonu Kłodnicy;
- powstawanie szkód w czasie podwyższonych stanów;
- zawilgocenia i zagrzybienia budynków – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

5) ograniczyć przejmowanie położonych w dolinach i obniżeniach powierzchni gleb pochodzenia organicznego (gleby torfowe i mułowo-torfowe) na cele inne niż rolnicze:

- gleby organiczne objęte są ochroną prawną;
- stanowią ważny element ekosystemu;
- przechwytyją i rozkładają zanieczyszczenia spływające z otoczenia;
- wprowadzić zakaz osuszania (meliorowania) gleb pochodzenia organicznego – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

6) ograniczyć przejmowanie powierzchni gleb klas II, III, IV na cele inne niż rolnicze; gleby tych klas objęte są ochroną prawną – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

7) wyłączyć z zabudowy i ograniczyć meliorowanie terenów podmokłych (bezodpływowych) w obrębie gruntów ornych, łąk i powierzchni leśnych:

- tereny te położone wśród otwartych przestrzeni stanowią element bioróżnorodności;
- powinny zostać zakrzewione i dawać schronienie zwierzyńce i ptactwu;
- tereny podmokłe w obrębie powierzchni leśnych wzmacniają bioróżnorodność ekosystemów leśnych;
- ograniczyć wprowadzanie zabudowy kubaturowej na terenach występowania niecek z osiadań górniczych – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

8) przy realizacji zabudowy w obszarach z płytko zalegającą wodą gruntową i terenach potencjalnych procesów sufozyjnych (zagłębienia bezodpływowe) wprowadzić konieczność wykonania rozpoznania geotechnicznego warunków gruntowo wodnych - dotyczy to obszarów zbudowanych z utworów pylastych występujących w północnej części Miasta – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

9) utrudnieniem dla realizacji zabudowy może być także okresowo zmienne i płytkie zaleganie pierwszego poziomu wód gruntowych:

- należy zwrócić uwagę, iż głębokość zalegania zwierciadła pierwszego poziomu wód gruntowych ulega znacznym zmianom sezonowym lub okresowym, w pewnych okresach może ono zalegać płycej, co będzie prowadziło do zawilgocenia podpiwniczeń;
- nie wprowadzać zabudowy na obszarach, gdzie poziom wód gruntowych zalega płycej niż 1 m (obszary ograniczone hydroizobą 1 m);
- obszary ograniczone izobą 2 m mają zmienny poziom wody gruntowej, okresowo może on zalegać płycej, co będzie prowadziło do zawilgocenia podpiwniczeń;
- zamieszkiwanie w obszarach obniżeń (dna dolin) z płytkim poziomem wód gruntowych jest także niekorzystne ze względów zdrowotnych; mikroklimat tam jest wilgotniejszy i chłodniejszy niż terenów wyżej położonych;
- w przypadku konieczności przeznaczenia pod zabudowę terenów z płytkim poziomem wód gruntowych ograniczonych hydroizobą 1 i 2 m zalecić wykonanie rozpoznania geotechnicznego warunków gruntowo-wodnych;
- należy także zwrócić uwagę na zmiany w położeniu zwierciadła wód gruntowych spowodowane osiadaniami górniczymi – PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

- 10) położenie Zabrza w obrębie zbiorników wód podziemnych (GZWP) oraz części powierzchni Miasta w obrębie leja depresyjnego powstałego w wyniku długotrwałego pompowania wody powoduje konieczność uwzględnienia możliwości wprowadzenia szeregu ograniczeń dla ochrony tych wód:
  - przestrzegać zakazu wprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód i do gruntu;
  - przestrzegać zakazów i nakazów obowiązujących w obrębie ustanowionych stref ochronnych dla ujęć wód podziemnych zlokalizowanych na terenie Miasta;
  - ograniczyć używanie indywidualnych oczyszczalni ścieków na terenach o podłożu przepuszczalnym (piaski), można stosować tylko szczelne okresowo opróżniane pojemniki do gromadzenia nieczystości;
  - należy liczyć się z możliwością wprowadzenia szeregu ograniczeń dla ochrony GZWP przy określaniu obszaru ochronnego– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 11) dla poprawy jakości wód podziemnych na obszarze Zabrza i szybszego osiągnięcia celów środowiskowych przez te wody konieczne jest uwzględnienie możliwości wprowadzenia szeregu ograniczeń:
  - przestrzegać zakazu wprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód i do gruntu;
  - modernizować i rozwijać sieć kanalizacji komunalnej w systemie rozdzielczym oraz unowocześniać oczyszczalnie ścieków– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 12) dla ochrony wód powierzchniowych na obszarze całego Miasta wprowadzić zakaz zrzucania nieoczyszczonych ścieków bezpośrednio do wód powierzchniowych;
  - wprowadzić zakaz wznoszenia budowli i prowadzenia wykopów w odległości mniejszej niż 50 m od stopy wału przeciwpowodziowego– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 13) w celu ochrony powietrza należy na całym obszarze Miasta realizować zasadę używania do ogrzewania pomieszczeń urządzeń o wysokiej sprawności energetycznej i odpowiedniej jakości paliw stosownie do postanowień tzw. „uchwały antysmogowej”; kontynuować realizację programu termomodernizacji budynków mieszkalnych dla ograniczenia strat ciepła– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 14) wydzielić strefy ograniczonego użytkowania wzdłuż przebiegu linii energetycznych stwarzających zagrożenie promieniowaniem elektromagnetycznym(niejonizującym)– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 15) na terenach zrehabilitowanych składowisk i hałd ani w ich bezpośrednim sąsiedztwie nie wprowadzać zabudowy mieszkaniowej i zabudowy przeznaczonej na dłuższy pobyt ludzi z uwagi na potencjalnie większą możliwość wydobywania się radioaktywnego radonu:
  - dążyć do wprowadzenia systemu kontroli radiologicznej zabudowań (piwnice, parter) z uwagi na możliwość gromadzenia się radioaktywnego radonu w pomieszczeniach zamkniętych– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 16) do rekultywacji terenów zdegradowanych używać tylko odpadów o znanych i dopuszczonych prawem właściwościach– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 17) na terenach występowania wszelkich gruntów antropogenicznych (nasypowych),w tym hałd i składowisk wszelkich odpadów, należy wprowadzić obowiązek wykonywania rozpoznania geotechnicznego i geochemicznego przed posadowieniem budowli– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 18) w planach zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić zgodnie z *Prawem geologicznym i górniczym* udokumentowane złoża surowców ujęte w bilansie krajowym– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 19) wnioskować o wykreślenie z rejestru złóż kopalin pospolitych złoża udokumentowane, na których istnieje zabudowa lub zaniechano eksploatacji– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 20) na terenach górniczych i pogórniczych istnieje konieczność uzyskiwania opinii Urzędu Górniczego przy realizacji inwestycji– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;

- 21) wprowadzić obowiązek przeprowadzenia rozpoznania geotechnicznego przed rozpoczęciem inwestycji na terenach płytkiej eksploatacji górniczej węgla kamiennego i rud cynku i ołowiu– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 22) w ustaleniach planów zagospodarowania przestrzennego uwzględnić możliwość ochrony terenów przyrodniczo cennych bez konieczności ustalania ochrony prawnej– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 23) wobec znacznej ilości terenów przyrodniczo cennych opisanych w opracowaniach waloryzacyjnych należy dążyć do opracowania miejskiego systemu obszarów chronionych– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 24) przy planowaniu i realizacji inwestycji drogowych mogących stanowić bariery ekologiczne należy uwzględnić konieczność budowy przejść ekologicznych– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 25) w sąsiedztwie szlaków autostradowych i dróg szybkiego ruchu dążyć do utworzenia trwałego pasa wysokiej zieleni izolacyjnej dla zmniejszenia uciążliwości dróg i poprawy estetyki krajobrazu; działanie prowadzić także w sytuacji pewnego oddalenia tych dróg od obszarów chronionych– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI;
- 26) na terenach z zabudową mieszkaniową wielorodzinną i zwartą dążyć do zwiększania powierzchni terenów zielonych podnoszących estetykę otoczenia– PODTRZYMUJE SIĘ W CAŁOŚCI.